

**NİKOLAY VASİL'YEVİÇ NİKOL'SKY'İN
ÇUVAŞ MODERNLEŞMESİ VE KİMLİK İNŞASINA KATKILARI:
HIPAR GAZETESİ VE KAZAN EDEBİYAT OKULU**

*The Contribution of Nikolay Vasil'yevich Nikol'sky to Chuvash
Modernization and Identity Construction: Hıpar Newspaper and Kazan
Literary School*

Bahar ERİŞ KARAOĞLAN*

ÖZ: Rusya'da 18. yüzyılda başlayan modernleşme süreci millî kimliğin inşasını da beraberinde getirmiştir. Çok dilli, çok dinli ve çok uluslu Rus İmparatorluğu millî devlet yapısına geçerken tabi halklara çeşitli asimilasyon politikaları uygulamıştır. Bu politikaları uyguladığı halklardan biri de Çuvaşlardır. Çuvaşları asimile etmeye yönelik yapılan çalışmalar onların modern eğitim almalarını, kültürel farkındalık kazanmalarını ve basın yayın faaliyetlerinde bulunmalarını sağlamıştır. Rus modernleşmesi etkileriyle 19. yüzyılın ikinci yarısında Çuvaşlar arasında başlayan modernleşme hareketine I. Ya. Yakovlev'den sonra N. V. Nikol'sky öncülük etmeye başlamıştır. Laik bir bakış açısına sahip N. V. Nikol'sky etnik kültüre dayalı bir milletin inşasına çeşitli alanlarda katkı sağlamıştır. 1905 Ekim Devrimi ile kurulan *Hıpar* hem ilerici-millî hareketin hem de sosyalist fikirlerin dile getirildiği bir iletişim aracı olmuştur. Ayrıca gazetenin dili, ortak tarihe ait mit ve simgelerin gazetede yer alması, Çuvaşların etnik kimliklerini yeniden keşfetmelerini sağlamıştır. Kazan edebiyat okulu ise dönemin siyasi, kültürel, ekonomik, toplumsal politikasını eleştirenlerin ve kendi edebiyatını oluşturmak isteyen aydın ve yazarların buluşma yeri olmuştur. Bu sebeple makalede Çuvaş modernleşmesinde önemli bir yere sahip N. V. Nikol'sky'nin Kazan edebiyat okulu ve *Hıpar* gazetesi ile başlattığı dil ve kültür bağımsızlığı kazanma ve millî bilinci inşa süreci anlatılacak ve Çuvaşlığın 20. yüzyılın başındaki yeniden keşfine N. V. Nikol'sky'nin çalışmaları aracılığıyla dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çuvaş modernleşmesi, N. V. Nikol'sky, *Hıpar* Gazetesi, Kazan Edebiyat Okulu

ABSTRACT: The modernization process that started in Russia in the 18th century brought along the construction of national identity. As the multilingual, multi-religious and

* Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çanakkale, bahareris@comu.edu.tr., ORCID: 0000-0003-0543-2382

OPEN ACCESS

© Copyright 2023 Eriş Karaoğlan

Geliş Tarihi / Received: 17.03.2025

Kabul Tarihi / Accepted: 27.05.2025

Yayın Tarihi / Published: 21.07.2025

multi-national Russian Empire transitioned to a national state structure, it applied various assimilation policies to the subject peoples. One of the peoples to whom these policies were applied was the Chuvash. The efforts to assimilate the Chuvash enabled them to receive modern education, gain cultural awareness, and engage in press and broadcasting activities. The modernization movement that started among the Chuvash in the second half of the 19th century under the influence of Russian modernization was led by I. Ya. Yakovlev, N. V. Nikol'sky began to lead the modernization movement among the Chuvash. Having a secular outlook, N. V. Nikol'sky contributed to the construction of a nation based on ethnic culture in various fields. Founded after the 1905 October Revolution, Kypar became a means of communication through which both the progressive-national movement and socialist ideas were expressed. In addition, the language of the newspaper and the inclusion of myths and symbols of common history in the newspaper helped the Chuvash rediscover their ethnic identity. The Kazan literary school was a meeting place for those who criticized the political, cultural, economic and social policies of the period and for intellectuals and writers who wanted to create their own literature. For this reason, the article will describe the process of gaining linguistic and cultural independence and building national consciousness initiated by N. V. Nikol'sky, who has an important place in Chuvash modernization, through the Kazan literary school and the newspaper Kypar, and draw attention to the rediscovery of the Chuvash at the beginning of the 20th century through the works of N. V. Nikol'sky.

Keywords: Chuvash modernization, N. V. Nikol'sky, Kypar Newspaper, Kazan Literary School

Cite as / Atıf: ERİŞ KARAOĞLAN, B. (2025). Nikolay Vasil'yevič Nikol'sky'in Çuvaş Modernleşmesi ve Kimlik İnşasına Katkıları: Hıpar Gazetesi ve Kazan Edebiyat Okulu. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 15(30), 375-404. <https://doi.org/10.33207/trkede.1659675>

Yayın Tarihi	21 Temmuz 2025
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Körleme
Benzerlik Taraması	Yapıldı
Etik Bildirim	tuefdergisi@trakya.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı/Lisans:	Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan makaleler https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/ tarafından lisanslanır.
	

Date of Publication	21 July 2025
Reviewers	A Internal (Editor board member) Content review: Two External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes
Complaints	tuefdergisi@trakya.edu.tr
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Trakya University Journal of Faculty of Letters is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Giriş

Rus modernleşmesiyle birlikte gelen siyasî, sosyal, ekonomik, kültürel hayattaki değişiklikler, Rusya'da millî kimliğin inşası sürecini de başlatmıştır. Dolayısıyla Ruslara tabi halkların kaderini de bu durum değiştirmiştir. Bir yandan Rus kimliği inşa edilirken öte yandan tabi halklar asimile edilmek suretiyle Rus milletine ve Ortodoks Hristiyanlığa uyarlanmak istenmiştir. İdil Bölgesi de dinî ve kültürel farklılıklarıyla Rusların politikalarını uyguladıkları yerlerden biri olmuştur. Böylece Çuvaşlar da Rus İmparatorluğu'nun azınlık politikaları ile 19. yüzyılın ikinci yarısında tanışmış ve çeşitli baskılara maruz kalmıştır. Ancak bu politikalar sayesinde de Çuvaş etnik kültürüne dayalı bir kimlik inşa edilebildiğini ve ilk Çuvaş aydınlarının yetiştirilebildiğini söylemek gerekir.

İşte bu Çuvaş aydınlarından biri de Çuvaşlığın yeniden keşfine¹ katkıda bulunan Nikolay Vasil'yeviç Nikol'sky'dir. Onun eğitimi, kişilik oluşumu da Rusya'nın modernleşme sürecinde tabi halklara uyguladığı politikaların

¹“Yeniden keşfetme” ifadesi Smith'in etnik simgecilik fikrinin bir yansıması olarak kullanılmıştır. Modern milletlerin oluşmasında kültür önemlidir. Smith'e göre toplumsal hafıza, “ortak kader, “altın çağ mitleri milletlerin oluşmasında etkilidir (Smith, 2022: 358-360).

neticesinde şekillenmiştir. N. İ. İl'minsky'in anadilde eğitim politikasını özümseyen N. V. Nikol'sky, 20. yüzyılın başlarında laik eğitimin, standart bir Çuvaşçanın ve millî bir edebiyatın ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. N. V. Nikol'sky 'in çalışmalarına yön veren milliyetçilik düşüncesi, Rusya'daki yerli yabancı halklara uygulanan Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma politikalarının bir sonucu olarak Greenfield'in da (2004: 41) vurguladığı üzere modern bir tutku olarak ortaya çıkmıştır.²

Bu modern tutkunun etkisiyle N. V. Nikol'sky dil, tarih, etnografya, eğitim-öğretim alanlarında çalışmalar yapmış ve gazetecilik faaliyetlerinde bulunmuştur. Onun öncülüğünde *Hıpar* gazetesi çıkmış ve gazetenin etrafında Kazan edebiyat çevresi meydana gelmiştir. N. V. Nikol'sky'in Çuvaşça üzerindeki çalışmaları çok çeşitlidir, ancak yazımızın sınırları içerisinde Çuvaş modernleşmesine *Hıpar* gazetesi ve *Kazan edebiyat okulu* ile yaptığı katkı ele alınacaktır.

1. Milliyetçi-İlerici Çuvaş Aydın N. V. Nikol'sky'in Hayatı

Nikolay Vasil'yevič Nikol'sky, 19 Mayıs 1878'de Yurmekeykino³ köyünde doğmuştur. Babası Vasiliy Nikitiç Nikol'sky, Baltık ülkelerinde arazi ölçümcüsü olarak çalıştıktan sonra köyüne dönerek tarımla ilgilenmiştir.⁴ N. V. Nikol'sky, ilköğrenimini *Şumatovskogo zemskogo uçilişa* [Şumatovki Bölge Okulu] adlı okulda tamamlamıştır. Daha sonra babasının isteği üzerine *Çeboksarskoye duhovnoye uçilişe* [Çeboksarı İlahiyat Okulu] adlı okula gitmiş, ardından da *Kazanskuyu duhovnuyu seminariyu* [Kazan İlahiyat Semineri] adlı okulda eğitim almıştır (Dimitriyev, 2011: 16-24).

²"Milliyetçiliğin seküler odağı, her bir insan hayatının değerini ve önemini dramatik bir şekilde artırdığından, kişinin sahip olduğu tek şey dünyadaki sınırlı zamanıdır ve bu nedenle kişinin bu hayatta tatmin olması çok önemli hâle gelir, bu da kişinin tatmin olmasının önündeki sosyal kısıtlamalara ve engellere karşı hoşgörüyle zorunlu olarak azaltır. Böylelikle modernitenin sekülerizmi (temelinde yatan milliyetçi hayal) kişiyi kaderinin aktif bir yaratıcısı hâline getirir. Kişi hem kaderinin sorumluluğunu omuzlarına yükler hem de onu bireysel eğilimlerine göre değiştirme yetkisi verir. Milliyetçilikle çağdaş yeni bir kavram olan toplumsal amaç, yaygın ve meşru hâle gelir ve modern tutku olarak ortaya çıkar" Greenfield, 2004: 41).

³ Bugünkü Çeçenistan'ın Morgauşsky bölgesindedir.

⁴ Çuvaşların Rusların hâkimiyetine girdikten sonra Hristiyanlığa girmeleri istendiği bilinmektedir. Nikol'sky soyadı da aileye, vaftiz edilen atalarından sonra verilen bir soyadıdır. Yanasal köyünün muhtarı Yerka Çomatov adlı bir Çuvaş'ın oğlu Yurmekey, 25 yaşında vaftiz edilmiştir ve 16 Eylül 1758'de Yanasal köyünde Vasily Fedorov olarak adı kaydedilmiştir. Daha sonra N. V. Nikol'sky'in babası Vasiliy Nikitiç'e kolordu komutanı, Nikol'sky soyadını vermiştir (Dimitriyev, 2011: 16-17).

1899-1903 yılları arasında *Kazanskuyu duhovnuyu akademiyyu* [Kazan İlahiyat Akademisi] adlı akademide eğitim gören N. V. Nikol'sky, bu kurumdan dinî ve dünyevî dersler alarak başarılı bir şekilde mezun olmuştur. Akademiden mezun olduktan sonra Latince, Fransızca, İngilizce, Arapça yazabilmesi, okuyabilmesi ve konuşabilmesi, eski ve modern Yunancayı bilmesi takdire şayandır. N. V. Nikol'sky tüm bu dilleri Çuvaş dili ve kültürü üzerine yaptığı çalışmalarda kullanmıştır (Dimitriyev, 2011: 27).

Akademi'de eğitim alırken aynı köyden olan ve Çuvaş köylerinde öğretmenlik yapmış N. M. Kedrov, O. G. Romanov, K. P. Prokop'yev ve N. A. Ipatov gibi isimlerin etkisiyle eğitim, halk eğitimi konularında farkındalık kazanmıştır (Dimitriyev, 2011: 22). Bunun yanı sıra Kazan Üniversitesinden Prof. Dr. I. N. Smirnov'un ve N. F. Katanov gibi o dönemin önde gelen bilim insanlarının derslerine katılmıştır. Etnografya ve tarihe odaklanan çalışmalar yapan bu bilim insanları, N. V. Nikol'sky'in tarihsel evrim hakkındaki görüşünü şekillendirmiştir. Liberal-demokrat bir tarihçi ve Kazan Üniversitesi profesörü olan N. A. Firsov'un 15 ve 18. yüzyıllarda Rus olmayan halkların tarihini ele alan çalışmaları, N. V. Nikol'sky'in İdil halklarının tarihi hakkındaki bilgisinin oluşmasında büyük önem taşımıştır (Dimitriyev, 2011: 25). Özellikle demokratik bir görüşe sahip Hakas uzman N. F. Katanov, N. V. Nikol'sky'in çalışmalarında kalıcı bir iz bırakmıştır. N. V. Nikol'sky 1894 yılında Kazan'a gelen Çuvaş dili, etnogenezi ve folkloru, genel olarak Türk filolojisi üzerine çalışan Çuvaş dil biliminin kurucusu N. İ. Aşmarin ile de arkadaş olmuştur. N. İ. Aşmarin ve N. V. Nikol'sky arasındaki işbirliği 30 yıldan fazla sürmüştür (Dimitriyev, 2011: 24).

N. V. Nikol'sky, V. K. Magnitsky'in yönlendirmeleriyle 1901'de Nijniy Novgorod arşivlerinde uzun süre çalışmış, Çuvaşlar hakkında etnografik veriler toplamış, köydeki kiliselerin arşivlerini incelemiştir. 1903 yılında *Kazanskuyu duhovnuyu akademiyyu* [Kazan İlahiyat Akademisi] adlı akademiden mezun olan N. V. Nikol'sky, Çuvaş köylerindeki kiliselerin arşivlerinden elde ettiği belgeler aracılığıyla halkının Hristiyanlaşma tarihini tez olarak yazmaya başlamıştır. *Hristiyanstvo sredi çuvaş* [Çuvaşlar Arasında Hristiyanlık] başlıklı tezi, Rus Kilise tarihi üzerine yapılmış en iyi çalışma olarak kabul edilmiştir. Bu eser ona 100 ruble ödül kazandırmakla kalmamış, aynı zamanda akademik kariyerinin başlangıcı olmuştur (Dimitriyev, 2011: 27). Tezini 1905'te sonra yenilemek üzere başvuru yapmış 1912 yılında tezi bitirmesine rağmen tez kabul edilmemiş, ancak 1913 yılında tez tekrar kabul edilmiştir. Bu sırada N. V. Nikol'sky tezi, *Xristianstvo sredi çuvaş srednego povol'jya 16-18 vekax. İstoriçeskiy oçerk* [16.-18. yüzyıllarda Orta Volga bölgesindeki Çuvaşlar arasında

Hristiyanlık. Tarihi Denemesi] adıyla yayınlamıştır. Bu teze göre Paganlık ve Müslümanlık, Ortodoksluğun yayıldığı bu ortamda güçsüz olsa da yabancılar arasında yaşamaya devam etmektedir ve Ortodoksluktan daha fazla rağbet görmektedir. Hristiyanlık, yüzeysel ve göstermeliktir. Yabancılar yönelik ayrımcılık, yabancı aristokrasinin ortadan kaldırılması, zorla Hristiyanlaştırma yöntemleri kabul edilemez uygulamalardır. Bu tezde yazılanlar Ortodoks kilise tarihi ile çeliştiği için tez ikinci savunmada kabul edilmemiştir. N. V. Nikol'sky'in memur, din adamı, valilerin yaptıklarını açıkça söylemesi Konseyi onun yanlı davrandığı yönünde değerlendirme yapmalarına neden olmuştur (Leont'jev, 2011: 143-144).

Kazanskuyu duhovnuyu akademiyyu [Kazan İlahiyat Akademisi] adlı okulun yönetiminin tavsiyesi üzerine, Kutsal Sinod'un başmüdürü N. V. Nikol'sky'i Yüksek Lisans mezuniyetinden sonra *Irkutskuyu duhovnuyu seminariyyu* [Irkutsk İlahiyat Semineri] adlı okulda görevlendirmek istemiştir. Ancak N. V. Nikol'sky *Kazanskuyu duhovnuyu seminariyyu* [Kazan İlahiyat Semineri] adlı okulda dördüncü müfettiş yardımcısı olarak daha düşük maaşlı bir pozisyonu tercih etmiştir⁵ (Dimitriyev, 2011: 27). *Kazanskuyu duhovnuyu seminariyyu* [Kazan İlahiyat Semineri] okulunun eğitim faaliyetlerinde N. V. Nikol'sky'in çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Kasım 1903'ten 1917'ye kadar burada görev yapmıştır. N. V. Nikol'sky, iki yıllık eğitim süresi olan Moğolca, Tatarca ve Çuvaşça bölümleri olan seminerdeki misyonerlik kurslarında Çuvaş tarihi ve etnografyası öğretmeni olarak çalışmıştır. N. V. Nikol'sky, N. I. İl'minsky'in eğitim sistemini benimsemiş ancak zorla Ruslaştırma politikalarına karşı çıkmış ve anadilde eğitimin önemini sürekli belirtmiştir.⁶ Bu seminerde yaptığı çalışmalar akademisyenin bir Çuvaş filoloğu olmasına yardımcı olmuştur. Daha 1904 yılında N.İ. *Aşmarin'in Op'ut issledovaniya çuvaşskogo sintaksisa* [Çuvaşça Sözdizimi Çalışması]

⁵ Akademi ve Sinod liderleri, N. V. Nikol'sky'in Çuvaş ve diğer İdil halklarına olan bağlılığının, kendisini Çuvaş halkının etnografya ve kültür tarihi çalışmalarına adanmış olduğunu farkındaydı. Bunu önlemek için Irkutsk'a göndermek istemişti (Dimitriyev, 2011: 27).

⁶ N. V. Nikol'sky de N. İ. İl'minsky'in eğitim sisteminin bir destekçisiydi. Kendi sözleriyle destekçisi olduğunu ifade ettiği tarihi kaynak, Dimitriyev'in, (2011: 231) *N. V. Nikol'sky-uçeny, prosvetitel, obşestvennyy, deyatel'* [N. V. Nikol'sky-Bilim Adamı, Öğretmen, Halk Önderi] adlı kitaptaki 9. bölümde yer almaktadır. N. V. Nikol'sky'in 29 Mart 1933 tarihli sorgu raporu şöyledir: "İl'minsky'in sistemi hakkındaki görüşüm şudur: Ulusal dillerin gelişimi için bir pencere açan ilk kişi oydu ve küçük milletlerin milliyetçileri bundan yararlanmaya çalıştı. Ben de tüm çabamı küçük milletler, dilleri, etnografyaları ve özellikle de Çuvaşça üzerine çalışmaya harcadım ve bu milliyetlerin yaratıcı yeteneklerini ortaya çıkarmak ve daha ileri kültürel ve siyasî gelişimleri sorununu çözmek için çalıştım" (Dimitriyev, 2011: 232).

adlı eseri üzerine bir inceleme yazmıştır. Daha sonra N. V. Nikol'sky, sözlük işinde hocası N. I. Aşmarin'i bile geçmeyi başarmış, N. I. Aşmarin'in *Slovarya çuvaşkogo yazıka* [Çuvaş Sözlüğü] adlı sözlüğünün yayınlanmasından bir yıl önce 1909 yılında *Russko-Çuvaşskiy Slovar* [Rusça-Çuvaşça Sözlük] adlı sözlüğü yayınlamıştır (Dimitriyev, 2011: 36-37). 640 sayfalık *Russko-Çuvaşskiy slovar* [Rusça Çuvaşça sözlük] adlı sözlük devrim öncesinde ve Ekim Devrimi'nden sonraki 10 yıl boyunca Çuvaş okullarında kullanılmıştır (Dimitriyev, 2011: 133).

Perevodçeskaya komissiya pravoslavnogo missionerskogo obşçestva [Ortodoks Misyonerlik Cemiyeti Çeviri Komisyonu] adlı komisyonda 1903 yılında çalışmaya başlayarak takvim, eğitim ve dinle ilgili eserlerin Çuvaşçaya çevrilmesine katkı sağlamıştır. N. V. Nikol'sky, 1906'dan 1914'e kadar Çuvaş dilinde *ŞultalİK Kİneki* adlı takvimleri yayınlamıştır. Bu takvimlerde tatiller, coğrafya, astronomi, fizik ve kimya, yeni teknoloji, tarım hayvan yetiştiriciliğinde ileri yöntemler, aylara göre tarım işleri, tarım makineleri ile ilgili bilgiler yer almıştır. Ayrıca takvimlerde el sanatları, hastalık, ilaçlar, hijyen ve okullar, okullara kabul koşulları, kütüphaneler, Çuvaş halkı için Çuvaş halkının tarihi, etnografyası ve kültürü üzerine yazılara yer verilmiştir. Aralık 1907'de Kazan Eğitim Bölgesi İdaresi'nden Profesör N. F. Katanov başkanlığında, bölgedeki Rus olmayan okullar için yerel dillerde ders kitapları ve yardımcı kitap yayınlamak üzere çeviri komisyonu kurulmuştur. N. V. Nikol'sky 1910'a kadar bu komisyonun üyesi olmuştur. Dolayısıyla bu faaliyetleri de halkın okuma yazma oranını artırmış ve eğitim düzeyini yükseltmiştir (Dimitriyev, 2011: 40-49).

N. V. Nikol'sky Çuvaş kültürü ve kimliğinin inşası sürecinde yaptığı faaliyetlere 1906'da Çuvaşça ilk gazete olan *Hıpar*'ı yayınlarak devam etmiştir. Genel olarak halkın eğitim, tarım, okur-yazarlık ve dönemin politik hayatı konularında bilinçlendirilmesini hedeflemiştir. Ancak, gazetenin devrimci-demokratik fikirlerle bağlantısı sansüre uğramış ve 1907'de gazete kapatılmıştır (Matveyev, 2011: 65-75).⁷

⁷ 1906 yazında Sosyalist Devrimcilerin (SR'ler) Çuvaş aydınları üzerindeki artan etkisi fark edilir hâle gelmiş. Haziran 1906'da T. N. Nikolayev (Huri), G.F. Fedorov (Alyunov), S. İ. İgnatyev ve birkaç genç Çuvaş, bir SR grubu örgütlemişler. A.V. Izorkin'e göre, Çuvaş SR'lerinin yuvası *Simbirsk İlahiyat Semineri*'ydi ve safları *Simbirsk Çuvaş Okulu*'ndan gelenlerle genişliyordu. İlk Rus devrimi döneminin SR'leri devrimin arifesinde Simbirsk'te okudular. N. V. Nikol'sky SR'lerle yakın ilişkiler geliştirmede, ancak onlarla da çatışmadı, bu nedenle birbirlerine karşı hoşgörü gösterdiler. Çuvaşların ulusal kurtuluş hareketi için çalışan her sosyal grup kendi işini yaptı, diğerine baskı yapmadı. Aksine, "Çuvaş

N. V. Nikol'sky, *Kazanskoy uçitel'skoy inorodçeskoy seminariyi* [Kazan Yabancı Öğretmen Semineri] adlı eğitim kurumunda da 1906-1910 yılları arasında önce tarih dersi daha sonra da felsefe, psikoloji, mantık dersleri vermiştir (Dimitriyev, 2011: 38). Seminerde Çuvaş, Udmurt, Mari ve Mordovya ilkokul grupları yer almış ve 20'den fazla millettten öğrenci burada eğitim almıştır. Seminerin 1900 yılından itibaren yöneticisi N. İ. Aşmarin olmuştur ve N. V. Nikol'sky'in onun yanında burada çalışması ona büyük katkı sağlamıştır. D. P. Petrov (Yuman) Çuvaş kültür inşası hareketinin Kazan'ı merkez olarak seçmesinde N. İ. Aşmarin'in payının büyük olduğunu söylemektedir (Dimitriyev, 2011: 34)

1907 yılında N. V. Nikol'sky Aleksandra Yasnitskaya ile evlenmiş, köyde halk şarkıları ve gelenekleri üzerinde çalışmış, bu çalışmaları da Çuvaş kültürünü belgeleme ve koruma çalışmalarının bir parçası olmuştur (Dimitriyev, 2011: 125-128). Ayrıca N. V. Nikol'sky 1907'de *İnstruksiya nastavnikam-nabludatelyam Kazanskoy uçitel'skoy seminariyi* [Kazan Öğretmenler Semineri Öğretmenlerine Talimat] adlı bir kitap hazırlamıştır. Ağustos 1907'de N. V. Nikol'sky, öğretmenlik ve rehberlik çalışmalarının yanı sıra, öğretmen okulunda kütüphanecilik yapmıştır. Bu görevdeyken *Katalog knig fundamental'noy biblioteki Kazanskoy uçitel'skoy seminariyi* [Kazan Öğretmenler Semineri Temel Kütüphanesi Kitap Kataloğu] adlı kataloğu hazırlamıştır. Bir tarih öğretmeni olarak N. V. Nikol'sky, Rus Çarlığı'nın tarihi yıldönümleri, kutlamaları için raporlar hazırlamıştır. N. V. Nikol'sky'e göre öğrenciler ancak anadilde anlatılırsa Rusların tarihi ile kendilerinin tarihini bir görebilirler N. V. Nikol'sky, 1907'de ilkokul öğretmeni ünvanı için yapılacak sınavın taslağının hazırlanmasında da görev almıştır (Dimitriyev, 2011: 38, 40, 42).

1910 yazında *Kazanskoy uçitel'skoy inorodçeskoy seminariyi* [Kazan Yabancı Öğretmenler Semineri] adlı okul öğrencileri arasında ayaklanmalar olmuştur. Bu okulda öğretmen olan N. V. Nikol'sky de öğrencilerin devrim şarkıları söylemelerine izin verdiği gerekçesiyle provokatörlerin ve Çar'ın muhafızlarının kurbanı olmuş ve işinden atılmıştır. Ayrıca gizli polis gözetimine maruz kalmıştır. 3 Temmuz 1910'da Kazan eğitim bölgesi mütevellisi, N. V. Nikol'sky'in 1 Ağustos'tan itibaren Volsk'taki öğretmen okuluna atanması için bir emir imzalamış, ancak bu atama 8 Ağustos'ta iptal edilmiştir (Dimitriyev, 2011: 38).

davasında" birbirlerini tamamlıyorlardı; N.V. Nikol'sky eğitim ve bilim alanında, SR'ler ise ulusal kurtuluş siyasi hareketinde etkin olmuşlardı (Matveyev, 2011: 71).

1904-1915 yılları arasında N. V. Nikol'sky, Çuvaş tarihi ve etnografyası hakkında bilgi toplamayı amaçlayan *Programmi dlya sobiraniya svedeniy o çuvaşah* [Çuvaşlar Hakkında Bilgi Toplama Programı] taslağı hazırlamıştır. Bu araştırma programı, Çuvaş halk kültürünü koruma ve belgeleme konusunda yapılan akademik çalışmalardan biridir. Saha materyali toplama programı kapsamında, öğretmenler, öğrenciler, okur-yazar köylüler, rahipler çalışmıştır. *Kazanskuyu duhovnuyu seminariyu* [Kazan İlahiyat Semineri] öğrencileri de bu etkinliğe katılmış ve derleme çalışmasına katkıda bulunmuştur (Yumart, 2005: 109). Ancak bu şekilde Çuvaş yerleşiminin tüm bölgelerinde folklor-etnografik araştırma yapmak mümkün olmuştur. Ancak Sibiry bölgelerine pek fazla ulaşamamıştır. N. V. Nikol'sky, bu kişilerden kendisine tarihî (efsaneler ve belgeler), coğrafi ve etnografik bilgiler⁸, folklor kayıtları göndermelerini istemiştir. Çuvaş folklorunun tüm türleriyle ilgilenmiştir. Kültürel hafızanın korunmasına yönelik programdaki en önemli adımlardan biri, 18 ve 19. yüzyıllardan kalma geleneksel anlatıların, dinî ritüellerin ve insanların yaşam tarzlarının kaydedilmesi olmuştur (Matveyev, 2011: 98-99).

1917 Ekim Devrimi ile V. Lenin'in her milletin kendi kaderini tayin hakkı politikasını uygulaması sonucunda N. V. Nikol'sky Çuvaşlar için dil ve eğitim reformlarına odaklanmış ve *Hipar* gazetesinin yeniden yayımlanmasına destek olmuştur. Ancak gazetede doğrudan bir görev üstlenmemiştir. Zaten daha sonraki süreçte ilk *Hipar* gazetesi çıktığında sosyalist devrimciler (SR'ler)⁹ ile yaşanan gerilim tekrar görülmüştür.

1915-1922 arasında N. V. Nikol'sky *Kazanskiy universitet* [Kazan Üniversitesi] adlı üniversitede öğretim üyesidir. N. V. Nikol'sky 30 Ekim 1915'te üniversiteye privat-doçent (öğretim görevlisi) olarak atanmış ve

⁸ İsteddiği etnografik bilgiler: Doğal koşullar, nüfusun sayısı ve bileşimi, fiziksel tipi, meslekleri, maddi ve manevi kültürü, sosyal ve aile hayatı, halk bilgisi, sözlü sanat, dinî inançlar ve Çuvaş halkının halk eğitimi hakkında.

⁹ 1860'ların sonu ve 1870'lerin başında "halka gitmek" sloganıyla bilinen *Narodnik Hareketi*, *Halkçılık* ya da *Popülizm* devrimci hareketi görülür. Serflik 1860'ta kaldırılmış ve 1861'lerde bu hareket *halkçılık* ve *köycülük* olarak başlamıştır. Bu fikir akımı 1873'te aydınların köylülere sosyalist fikirleri yaymaya çalışmasıyla devam etmiştir. Ancak köylüler arasında beklenen etkiyi yaratamamıştır (Hosking, 2011: 424-425). 1 Mart 1881'de Halkçılar, II. Aleksandır'ı, bombalı bir saldırı ile öldürmüştür. Çar'ın sürgün ve hapislerinden arta kalan Halkçılar 1902'de Sosyal-Revolüsyoner (SR/Es-Er) partisini kurmuşlar ve terörist faaliyetlerine devam etmişlerdir. SR'ler, çiftliklerin köylüler arasında dağıtılmasını ve Rusya'da liberal bir rejimin kurulmasını istiyorlardı. SR'ler, terör yolu ile Çarlık rejimine karşı mücadeleyi seçmişlerdir. 1902'de pek çok devlet adamına suikast düzenlemişlerdir (Kurat, 1987: 369).

Hristiyan aydınlanma tarihi üzerine Türk halkları için ayrı, Fin-Ugor halkları için ayrı olmak üzere haftada üç ders vermeye başlamıştır. Halk Eğitim Bakanlığı Konseyi üyesi N. A. Bobrovnikov ve N. İ. İl'minskiy'in sistemine sempati duyan Devlet Duması üyesi I. S. Klyujev, 1915 yılında Halk Eğitim Bakanlığı'nın Kazan Üniversitesinde *İstoriya hristianskogo prosveşeniya inorodsev povol'jya* [İdil Yabancı Halklarının Hristiyan Eğitim Tarihi] dersini açmak için onayını almıştır. Daha sonra N. V. Nikol'sky'in bu dersi okutması için adaylığını önermiştir. 1916 ve 1917'de tarih derslerinin sınavlarını yapan komisyonlarda yer almış, Eylül 1922'ye kadar üniversitede çalışmıştır. N. V. Nikol'sky ayrıca *Kazanskoy zemskoy učitel'skoy škole* [Kazan Öğretmen Okulu] ve *Kazanskoy zemskoy jenskoy učitel'skoy seminariyi* [Kazan Kadın Öğretmen Semineri] adlı okullarda 1910-1917 yılları arasında tarih dersi de vermiştir. 1903-1917 yılları arasında *Aziz Guri Kardeşliği* üyeliği, konsey üyeliği ve konsey sekreterliği yapmıştır (Dimitriyev, 2011: 42). Millî aydınlar ve öğrenciler tarafından 22 Mart 1917'de Kazan'da kurulan sosyal ve kültürel bir dernek olan *Obşetva melkih narodnostey Povol'jya* [İdil Bölgesi Küçük Milletler Derneği] adlı derneğin kuruluşuna ve çalışmalarına katılmıştır. Ayrıca derneğin yönetim kurulu başkanlığına seçilmiştir. N. V. Nikol'sky, daha sonra *Kazanskogo zemskogo sobraniya* [Kazan İl Meclis] adlı meclise seçilmiştir. N. V. Nikol'sky böylelikle *İnstitut arxeologiy i etnoğrafiyi Severo-Vostoka* [Kuzey-Doğu Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü] adlı enstitünün kurulması için 7000 ruble tahsis edilmesini sağlamıştır (Korşunova ve Hammatov, 2019: 5).

1918-1922 yılları arasında *İnstitut arxeologiy i etnoğrafiyi Severo-Vostoka* [Kuzey-Doğu Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü] adlı enstitüde Fin-Ugor ve Türk-Tatar halklarının kültürü konusunda dersler vermiştir. Ardından, 1919'da N. V. Nikol'sky'e Enstitü profesörü ünvanı verilmiştir ve bir yıl sonra enstitünün etnografya bölümünün ikinci ve son dekanı seçilmiştir (Dimitriyev, 2011: 252, 228; Korşunova ve Hammatov, 2019: 5). N. V. Nikol'sky, Kazan'da Eylül 1919'da kurulan ve iki yıl sonra *Vostochnuyu konservatoriyu* [Doğu Konservatuvarı] adlı okula dönüştürülen *Tsentralnoy vostochnoy muzikalnoy şkolı* [Merkezi Doğu Müzik Okulu] adlı okulda müzik tarihi öğretmeni olarak çalışmaya başlamış, 27 Kasım 1921'de de bu okulun müdürlüğüne atanmıştır. 1919-1922 yılları arasında Kazan Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi'nde ders vermiş, 1922'de fakültenin kapatılmasıyla *Vostochnom pedinstitute* [Doğu Pedagoji Enstitüsü] adlı enstitüde çalışmaya başlamıştır. 1928'de N. V. Nikol'sky, *Vostochnom pedinstitute* [Doğu Pedagoji Enstitüsü] adlı Çuvaşların tarihi, etnografyası ve

folkloru anabilim dalına profesör olarak atanmıştır (Korşunova ve Hammatov, 2019: 6).

N. V. Nikol'sky, sözlük ve istatistik alanında da çalışmalar yapmıştır. 1903-1914 yılları arasında *Çuvaşsko-Russkiy Slovar'* [Çuvaşça-Rusça Sözlük] adlı sözlüğü hazırlamıştır. Henüz yayınlanmamış olan bu çalışma, *Çuvaşskiy gosudartsvenniy institut gumanitarnih nauk* [Çuvaş Devlet Enstitüsü Bilimsel Arşivi] adlı arşivde saklanmakta ve Çuvaşça sözlük derleyicileri tarafından kullanılmaktadır. Sözlük 7 ciltten oluşur ve 20. yüzyılın başındaki Çuvaş söz varlığını içerir. Ayrıca *Naiboleye vajniye statističeskiye svedeniya ob inorodtsah vostočnoy Rosiye i zapadnoy Sibiri* [Doğu Rusya ve Batı Sibirya'nın İslam'dan Etkilenen Yabancıları Hakkında Önemli İstatistiksel Veriler] adlı ayrıntılı bir kitap hazırlamıştır. Ünlü Rus etnograf, antropolog ve arkeolog A. N. Haruzin'in yardımıyla bu kitabı 1912 yılında yayınlamıştır. N. V. Nikol'sky Çuvaşlardan başka Komi ve Mariler, Votyaklar hakkında da çalışmalar yapmıştır. 1913 yılında *K istorii zıryanского yazıka* [Ziryan/Komi Dilinin Tarihi] adlı makalesinde, Komi yerleşimini ve sayısını, yerin fizikî özelliklerini, orada yaşayanların mesleklerini, dinî inançlarını ele almış ve G. S. Lytkin'in çalışmalarını kullanarak onların yazı dillerinin ve konuşma dillerinin betimlemesini yapmıştır (Dimitriyev, 2011: 133-135). *Statičeskiye svedeniya Çeremisah* [Çeremisler Hakkında İstatistiki Bilgiler], *Statičeskiye svedeniya votyakah* [Votyaklar Hakkında İstatistiki Bilgiler], *Naiboleye vajnie statističeskiye svedeniya ob inorodtah* [Yabancılar Hakkında En Önemli İstatistiki Bilgiler] Kremlin Kütüphanesi'nde bulunduğu için ve millî-devlet inşasına, sınırların belirlenmesine ve özerk bölgelerin oluşturulmasına önemli ölçüde yardımcı olmuştur. Dolayısıyla, bu çalışmalar Rus olmayan halklar hakkındaki ilk coğrafi-tarihî istatistiksel yayınlar olduğu için çok önemlidir (Dimitriyev, 2011: 137).

1919 yılında N. V. Nikol'sky derleme çalışmalarına devam etmiş iki program daha yayınlamıştır. İlki, *Programma dlya sobiraniya svedeniy po istorii i arheologiyi narodnstey Povol'jya* [İdil Halklarının Tarihi ve Arkeolojisi Hakkında Bilgi Toplama Programı] adlı programdır. Bu araştırmada sadece arkeoloji ve tarih değil, aynı zamanda etnografya ve halk edebiyatı hakkında 52 ayrıntılı soru hazırlanmıştır. İkincisi *Voprosnik po narodnomu tvorčestvu* [Halk Kültürü Anketi] folklor, doğa, kozmogoni, ekonomi, tıp, toplum, mimari, tarih, sanat vb. alanlardaki halk bilgisi üzerine çok sayıda sorudan oluşmaktadır. N. V. Nikol'sky bu programları geliştirirken muhtemelen hazır program örneklerini kullanmıştır (Matveyev, 2011: 99-100).

N. V. Nikol'sky, Bolşeviklerin proleterleşme politikalarına uzak durduğu için ideolojik eleştirilere maruz kalmıştır. 1928'de hazırladığı *Etnografiya Çuvaşey* [Çuvaş Etnografyası] adlı kitabı Sovyet ideolojisine uygun olmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir (Leont'yev, 2011: 184-187). 1919'da çıkan *Konspekt po istoriyi narodnostey Povol'jya* [İdil Bölgesi Milletlerinin Tarihi Üzerine Notlar] ve 1929'da çıkan *Kratkiy kurs etnografiyi Çuvaş* [Çuvaş Etnografyası Üzerine Kısa Bir Kurs] gibi çalışmaları da ideolojik eleştirilerin hedefi olmuştur. *Narodnoya medtsina u Çuvaş* [Çuvaş Halk Tıbbı] adlı çalışması da bu başarısızlığa eklenince N. V. Nikol'sky için ne Kazan'da ne Çeboksarı'da iş bulmak imkânsız hâle gelmiştir. Dönemin Çuvaş Araştırma Enstitüsü yöneticileri, özellikle S. S. Kutyaşov, N. V. Şubossini, N. A. Rezyukov ve I. Ya. Yakovlev (Salambek), 1946 yılına kadar enstitüde etnograf bulunmamasına rağmen, onu Çuvaş alanında çalışmaya davet etmemişler ve N. V. Nikol'sky'in etnografya üzerine çalışmalar yayınlamasına da izin verilmemiştir (Dimitriyev, 2011: 228).

N. V. Nikol'sky, 1930'lardan itibaren *burjuva milliyetçisi, misyonerlik propagandacısı ve millî mistisizm savunucusu* gibi suçlamalarla karşı karşıya kalmıştır. 1931 yılında N. V. Nikol'sky, İdil bölgesi haritasını yapan A. S. Mikeyev'le tanışıyor olduğu için ve A. S. Mikeyev'in de akademisyen S. F. Platonov ile bağlantısı olduğu düşünülerek tutuklanmış, 2 ay hapis yattıktan sonra serbest bırakılmıştır. N. V. Nikol'sky 1933'te Tatar OGPU [Birleşik Resmi Siyasî Polis Örgütü] tarafından 1908'den itibaren üyesi olduğu *Bratya Svyatitelya Guriya* [Aziz Guriy Kardeşliği] davasında tutuklanmış sonra kendi kefaletiyle serbest bırakılmıştır (Korşunova ve Hammatov, 2019: 8-9). N. V. Nikol'sky bu dönem Çuvaş, Tatar, Mordovya ve Mari ASSR'nin enstitülerinde serbest araştırmacı olarak çalışmıştır. Bilim alanındaki başarılarının uzun zaman beklenen takdiri, 1947'de Tarih Doktoru akademik ünvanının verilmesi ile almıştır (Korşunova ve Hammatov, 2019: 8-9). N. V. Nikol'sky uzun süre İdil halklarının etnik tarihi konusu üzerine çalışmalar yapmıştır. Bu amaçla yaptığı çalışmalardan biri de 1950'lerde *Codex Cumanicus* adlı tarihî Kıpçakça metni Latince'den Rusçaya çevirmesidir. Kazan Üniversitesi Bilimsel Kütüphanesi Nadir Kitaplar ve El Yazmaları Bölümü'nde muhafaza edilen çevirinin el yazması 1959 tarihlidir (Dimitriyev, 2011: 238).

Çuvaş halkının tarihsel zenginliklerini belgeleyen el yazması koleksiyonlarını 1940'larda arşivlere teslim etmiş, bu çalışmalar İdil bölgesinin kültürel tarihi için temel bir kaynak oluşturmuştur. 1950'lerde ideolojik baskıların hafiflediği Kruşçev dönemiyle birlikte N. V. Nikol'sky'in itibarı iade edilmiş, 1958'deki 80. doğum yıldönümünde

bilimsel katkıları övgüye layık görülmüştür. Marksist metodolojiye uygun olmaması gerekçesiyle uzun süre resmi tarih yazımında göz ardı edilen çalışmaları, 1980'lerde V. D. Dimitriyev gibi araştırmacılar sayesinde yeniden değerlendirilmiş ve N. V. Nikol'sky'in Çuvaş etnografyasına katkıları gün yüzüne çıkarılmıştır (Dimitriyev, 2011: 266-269; Matveyev, 2005: 30-31).

Bütün bu çalışmaları ve yaşam mücadelesi ardından, 2 Kasım 1961'de Sverdlovsk'ta N. V. Nikol'sky hayatını kaybetmiştir. Onun için 2 ve 3 Kasım'da Aleksandra Vladimirovna ve yakın arkadaşları Ortodoks ayinlerini gerçekleştirmişlerdir. Çeboksarı'dan Çuvaş Araştırma Enstitüsünün müdür yardımcısı V. D. Dimitriyev ve *Hirli Yalav* gazetesinin müdürü M. Y. Yuriyev 4 Kasım sabahı erken saatlerde Çeboksarı'dan cenaze törenine bir arabayla gönderilmiştir. Eşi onlara N. V. Nikol'sky'in 2 Kasım sabahı bir bardak çay içtiğini ve gördüğü rüyayı anlatmıştır: "Ay'ın üzerinde duruyorum ve Dünya'yı sağ elimde bir evrak çantası gibi tutuyorum", kimse tembel olduğumu söylemeyecek." cümlesini de ekleyip vefat etmiştir. N. V. Nikol'sky, Kazan Üniversitesi tarafından düzenlenen cenaze töreniyle Arsky mezarlığına defnedilmiş ve doğum yıldönümleri çeşitli etkinliklerle anılmıştır. 2002 yılında Yurmekeykino'da onun anısına bir büst dikilmiş ve 2004-2009 yılları arasında yayımlanan dört ciltlik *N. V. Nikol'sky Sobiraniy soçineniy* 1, 2, 3, 4 [N. V. Nikol'sky Toplu Eserleri, 1, 2, 3, 4] ile bilimsel mirası bir araya getirilmiştir (Dimitriyev, 2011: 274-275).¹⁰

¹⁰ N.V. Nikol'sky'in çalışmaları sadece Çuvaşistan'da değil, yurtdışında da tarihçilerin ve etnografların, halkbilimcilerin ve edebiyat eleştirmenlerinin, dilbilimcilerin ve diğer uzmanların birçok çalışmasına yansımıştır. N. V. Nikol'sky'in tarih yazıcılığına katkısı G. A. Nikolayev, G. N. Ayplatov'un eserlerinde ele alınmıştır. Bilim adamının etnografya alanındaki çalışmaları P. V. Denisov, G. B. Matveyev, P. P. Fokin, L. I. Nikonova'nın eserlerinde analiz edilmiştir. Bir folklorcu olarak N. V. Nikol'sky, I. I. Odyukov, G. F. Trofimov, E. S. Sidorova'nın makalelerinde tasvir edilmiştir. N. V. Nikol'sky'in Çuvaş leksikografisine katkısı M. R. Fedotov ve A. G. Degryatev tarafından incelenmiştir (Dimitriyev, 2011: 10). Onun derlediği 254 ciltlik etnografik ve folklorik materyaller, Çuvaş halk edebiyatının en önemli belgeleri arasında yer almaktadır. 238 cilt Çuvaşkiy gosudarstvenniy institut gumanitarnih nauk [Çuvaş Devlet Beşerî Bilimler Enstitüsü] arşivlerinde saklanırken, geri kalanları Yoşkar-Ola, Kazan ve Saransk şehirlerinde muhafaza edilmektedir. Bu eserler arasında 15 bin atasözü, 10 bin halk masalı, 8 bin efsane ve tarihi anlatım ile 5 bin geleneksel destan bulunmaktadır. N. V. Nikol'sky'in çalışmaları, Çuvaş halkının sözlü edebiyatını sistematik olarak kategorilere ayırmış ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamıştır (Yumart, 2005: 108).

2. Millî Bilincin Harekete Geçiş ve Modernleşmenin İkinci Aşaması: *Hıpar Gazetesi ve Kazan Edebiyat Okulu*

1555'te Kazan'ın düşürülmesi ve 1740'ta Hristiyanlığı kabul etmeleriyle Rus toplum ve yaşamına uyum sağlamaya çalışan Çuvaşlar, İdil bölgesindeki diğer Türk halklarından çok daha önce 1860'larda modernleşme sürecine girmiştir¹¹ (Rodiyonov, 2015: 6-7). Bu dönemde Ruslar eğitim, yargı toprak reformlarıyla modernleşme sancıları içerisindeydi. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçmeye başlayan, Rus kimliği inşa etmeye çalışan Çarlık, azınlıkların da değişime ayak uydurması için 19.yüzyılın ikinci yarısında eğitim ve kültür alanında bazı din ve dil politikaları uygulamıştır.

Rusya'da yapılan reformlar doğrultusunda 1860'lardan başlayıp 1902 yıllarına kadar devam eden *saf aydınlanma* döneminde millî Çuvaş aydınları yetiştirilmeye başlanmış ve yeni bir yöntemle okulların açılması önemsenmiştir (Rodiyonov, 2015: 5-7). Bu dönemde modernleşme adına atılan adımlar Tatarlar arasındaki *Cedit* hareketinin bir benzeridir (Geracı, 2009: 268). Çuvaş aydınlar tıpkı Ceditçiler gibi okul ve halkın eğitimi konularına önem vermiştir. Çuvaşlarda bu dönem *yeni metotçuluk* adı verilen bir anlayışa karşılık gelir (Rodiyonov, 2015: 9).

Bu yaklaşım doğrultusunda N. I. İl'minsky eğitim metodu yeniden düzenlenerek Çuvaşlar arasında I. Ya. Yakovlev öncülüğünde 1868 yılında *Simbirsk Çuvaş Okulu* açılmıştır. 1870'te eğitim sistemi yasalaşınca anadilde eğitim zorunlu olmuş, böylece *Kazan Öğretmen Semineri*'nden pek çok Çuvaş mezun olmuştur¹² (Afanas'yev ve İbneyeva, 2004: 157-158).

1902 yılına kadar devam eden bu dönemden sonra Çuvaşların modernleşmesinde *sosyo-politik faaliyet yılları* başlamış ve bu dönem 1907 yılına kadar devam etmiştir. Çuvaşlarda 20. yüzyılın başlarında eğitimle aydınlanma dönemi bitmiş ve etnik kültüre dayalı bir millet inşası önem kazanmış ve kolektif bilinci geliştirmek üzere çalışılmıştır (Rodiyonov, 2015: 9). Bu dönemin bir bölümü Rusları ve tabi halkları 1905 Ekim

¹¹ Rodiyonov, Çuvaşların dinî bilinçten etno-kültürel bilince Tatar toplumundan daha önce geçtiğini belirtmektedir. Bunun sebebi 18. yüzyılın 40'lı yıllarında kitlesel olarak Hristiyanlaşmalarıdır. Tatarlarda ise 18. yüzyıldan 20. yüzyılın ortalarına kadarki dönem Müslüman kimliği olan milletin oluşumu görülür. Etno-kültürel milletin oluşumu ise 19. yüzyılın ikinci yarısından 1905'li yıllara kadar olan dönemi kapsamaktadır (Rodiyonov, 2015: 6-7).

¹² Ancak Ruslar ve Tatarlarla karşılaştırıldığında okuma yazma oranı çok da yüksek değildir. Ruslar arasında okuma yazma oranı yüzde 36,02, Tatarlar arasında yüzde 21,67 iken Çuvaşlar arasında bu oran yüzde 13,22'dir (Afanas'yev ve İbneyeva, 2004: 157-158).

Devrimi'ne götüren süreci temsil etmektedir. Çarlık'ta 1870'lerde ülkeye sosyalizm fikir akımının girmesiyle *Narodnikler* (daha sonra Sosyalist Devrimciler) köylüleri bilinçlendirmek için çalışmış, Marksist temelli *Sosyal Demokratlar* ise bir işçi sınıfının örgütlenmesini sağlamıştır. İşleyecek toprağı olmayan bu köylüler sanayi bölgelerine göç etmiş ve toplum yapısında da değişiklikler olmaya başlamıştır. Dolayısıyla 20. yüzyılın başında kapitalizmin etkisiyle Çuvaş toplumunda halk *kulaklar* (zengin köylüler) ve *yoksullar* olarak iki sınıfa ayrılmaya başlamıştır. Çuvaş burjuvazisi ve proleteryası henüz tam olarak oluşmamıştır ve yarı kapitalist düzende feodal toplum yapısı da varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Artem'yev, 1996: 7). Rus Çarlığı'ndaki bu fikir hareketleri hükümetin bazı tedbirler almasına neden olmuştur. Öncelikle N. İ. İl'minsky sisteminin bu politikaya uymadığı için tasfiyesine çalışılmıştır.¹³

1905 yılına kadar yaşanan modernleşme süreci artık Çuvaşlarda millî bilincin uyanmasına vesile olmuştur. Bu bağlamda Çuvaşlar da kültürel kimliklerine sahip çıkmış ve millî bilinç oluşmaya başlamıştır. Çuvaşlar 1905 Ekim Bildirisi'yle birlikte kendi kaderlerini tayin etmek üzere düşünmeye başlamış ve Çuvaş yeniden uyanışının *millî-demokratik* aşaması 1905-1907 yılları arasında ortaya çıkmış ve *Çuvaşskih natsionalny s'ezd* [Birinci Çuvaş Millî Kongresi] adlı kongre Simbirsk yakınlarında toplanmıştır (Leont'yev, 2011: 152). Eğitim, sosyal hayat ve siyasette azınlıkların gerçekten eşit davranılmasını talep etmişlerdir.¹⁴ Genç Çuvaş aydınları dinî okul politikalarına ve baskılara karşı gelmiş, okullarda

¹³ Böylece 1903'e gelindiğinde N. İ. İl'minsky okullarının düşük gelirli olması, din değiştirenlerin okulda Rusçayı öğrenememesi ve Rusçanın sadece resmi görevlilere göstermelik olarak öğretilmesi, Kazan Eğitim Dairesi'nin yeni müdürü S. F. Speşkov'un N. İ. İl'minsky' in takipçilerini okullardan tasfiye etmesiyle sonuçlanmıştır. S. F. Speşkov, N. İ. İl'minsky sisteminin vatanseverlik temelinde eleştirmiştir. Bu düşünceleri doğrultusunda da İl'minskiy'in çırağı İ. Ya Yakovlev'i görevden almış ve *Çuvaş Okulları Müfettişliği* statüsünü de kaldırmıştır. Ayrıca İ. Ya. Yakovlev'i geçici bir süre *Çuvaş Öğretmen Semineri Müdürlüğü*nden de uzaklaştırmıştır. Böylelikle okullar bölge müfettişliğine tabi olmuştur. S. F. Speşkov 1905'te *Bölge Eğitim Müdürlüğü*nden alınana kadar N. İ. İl'minsky sistemi yüzünden baskıcı bir politika uygulanmıştır (Geracı, 2009: 239-241). Bu durumun bir sonucu olarak bu dönemde dinî ve kültürel baskılar da artırılmıştır. Çuvaşların pagan dinlerine ait ritüelleri, inançları yüzünden baskılar yapılmış bunlar da ciddi aydın tepkilerine sebep olmuştur (Geracı, 2009: 265). Bir diğer Bölge Eğitim Müdürü S. F. Şestakov da 1900'lerde Doğu bölgelerindeki geri kalmışlığı tabi halkların ana dillerinde eğitim almalarına bağlamıştır. Bu sebeple de bu bölgelerdeki halkların çağa ayak uydurmakta zorlandıklarını ve ilerlemeyeceklerini iddia etmiştir (Geracı, 2009: 256).

¹⁴ Örneğin, N. Şubossini 4 Şubat 1907'de yazdığı notlarında "Monarşinin amacı halkı eğitmek değildir" demiş, "Eşitliğe ulaşmanın yolu aydınlanmaktır" ve "Bütün sosyalistler özgürlük seven insanlardır" diye düşüncelerini ifade etmiştir (Rodiyonov, 2015: 9-10).

müfettiş ve papazların denetimini kabul etmemiş ve bağımsız bir eğitim olmasını istemişlerdir. Bu doğrultuda düşünmüşler ve ortaya yeni fikirler koymuşlardır (Rodiyonov, 2015: 9-10).

Sonuç olarak Çuvaşların modernleşme süreci, Ruslaştırma politikalarıyla ve kimlik inşasına götüren eğitim reformunun etkisiyle şekillenmiştir. I. Ya. Yakovlev'in Ortodoksluk merkezli yaklaşımı ve N. V. Nikol'sky'in ana dili ve kültürel kimliği vurgulaması, Çuvaşların millî bilinç oluşturmalarına bağımsız bir dil, eğitim, din taleplerinin oluşmasını sağlamıştır.

2.1. Hıpar Gazetesi

Çuvaş kamu yazıcılığı (publitsistika) ve gazeteciliği (jurnalistika) Rusya'daki basın yayının ve toplumun modernleşmesi ile doğrudan bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda Rus basını ortaya çıkarken ve gelişirken Çuvaş halkına ait bağımsız bir literatür geleneği oluşturmak oldukça zor olmuştur (Danilov ve Tenyuşev, 2004: 4). İlk Çuvaşça yazılı eserler 1871'de ortaya çıkmış olsa da süreli yayınların ortaya çıkması 1906 yılını bulmuştur.¹⁵ 1861'de serflik sisteminin kaldırılmasıyla birlikte Rus toplumunda özgürlük, halk eğitimi ön plana çıkmış bununla birlikte Çuvaş kamu yazıcılığı da gelişmiştir. Ohater Tomayev, Ermey Rojanskiy, S. M. Mihaylov, I. Ya. Yakovlev¹⁶ ve Nikolay Zolotnitskiy gibi isimler, Çuvaş halkının eğitimine ve basın faaliyetlerine katkıda bulunmuştur (Danilov ve Tenyuşev, 2004: 10, 12). Çuvaş basını, Rus yönetimi için bir

¹⁵ Çuvaş gazeteciliği tarihsel olarak altı döneme ayrılmıştır: Çuvaş Aydınlanması ve İlk Gazetecilik (1728-1768), Çuvaş Gazeteciliğinin Kuruluş Dönemi (1768-1867), Özgürlük Hareketlerinin Yayılması (1867-1904), Devrimci ve Demokratik Basın (1905-1916), Sovyetler Dönemi Proletarya Basını (1917-1990), Pazar Ekonomisine Geçiş Dönemi (1991'den itibaren) (Danilov ve Tenyuşev, 2004: 12).

¹⁶ 1868'de Simbirsk Çuvaş Okulu'nu açmıştır. Okula bağlı bir birim olarak önce 1878'de Simbirsk Çuvaş Kız Okulu açılmış daha sonra okulun adı değiştirilerek 1890'da Simbirsk Çuvaş Kadın Okulu olmuştur. Bu okuldaki mezun olan öğrenciler ilk yerli kadın öğretmenler olmuştur. Simbirsk Çuvaş Okulu'nda modern bilimler, dinî derslerle bir arada verilmiştir (Güzel, 2022: 228-232). Ayrıca okulda zanaat, teknik bilgi ve tarım eğitimi verilerek kırsal kesimde yaşam kalitesini arttırmak hedeflenmiştir. Bu model, köy okullarını toplumsal ve ekonomik gelişimin merkezleri hâline getirerek öğrencilerin ebeveynlerine de bilgi aktarabilmesini sağlamıştır (Güzel, 2014: 202-204; Rodiyonov, 2015: 9). 1899 yılında Koşki köyünde kurduğu Koşkinsky İşçi Yardım Derneği, mesleki-teknik eğitimi köylere yaymayı ve yaşam standartlarını yükseltmeyi hedeflemiştir. İ. Ya. Yakovlev, eğitimle birlikte ekonominin düzelmesi için de uğraşmıştır (Krasnov ve Krasnov 2012: 158-159). I. Ya. Yakovlev'in 1871'de okulda başlattığı dinî eserlerin çeviri çalışmaları da yazılı dilin standartlaşmasında, millî edebiyatın beslenmesinde önemli bir yere sahiptir. Çeviri Komisyonu 1880'de İncil'in tamamını çevirip yayınlamıştır. İ. Ya. Yakovlev'in bu çabaları bazen Rus misyoneri olarak suçlanmasına sebep olmuştur (Krasnov ve Krasnov 2012: 154-155; Güzel, 2014: 211-212).

tehdit olarak algılandığından ortaya çıkması sürekli engellenmiştir.¹⁷ 19. yüzyılda Çuvaş kamu yazıcılığında Çuvaş halkının asimilasyonunu isteyen *gericiler* ve Çuvaş halkının kimliğini ve kültürel mirasını korumaya çalışan *ilerici* yazarların etkisi görülmüştür (Danilov ve Tenyuşev, 2004: 4).

20. yüzyılın başında ise burjuvazinin ortaya çıkmasıyla eş zamanlı olarak Çuvaş köylülerinden D. F. Filimonov ve D. P. Petrov'un (Metri Yuman) düşüncelerini devam ettiren din adamları, öğretmenler ve devlet kurumlarının hizmetlilerinden oluşan *millî aydınlar tabakası* ortaya çıkmıştır. Asimile olan burjuvaziden farklı olan bu az sayıdaki Çuvaş aydını, ekonomik ve kültürel olarak zor durumda olan Çuvaş köylülüğü üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olmuştur. Ancak ilk Çuvaş gazetesi *Hıpar*'ın kurulması zor bir iş olmuştur. Gazeteyi destekleyen çok sayıda eğitimli insan, I. Ya. Yakovlev'in rahip olan bazı öğrencileri de dâhil, hem aydınlanma/modernleşme propagandası hem Kutsal Sinod'un Ruslaştırma politikasını uygulamak zorunda kalmıştır. Böylece gelecekteki Çuvaş millî kurtuluş hareketinin liderleri gözle görülür bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır (Matveyev, 2011: 54).

Aslında N. V. Nikol'sky' den önce de Çuvaşça bir gazete çıkarılma hayali kurulmuştur. İ. N. Yurkin bir gazete çıkarmak istemiştir. D. P. Petrov, onun 1880'lerde Çuvaş dilinde bir gazete çıkarmayı istediğinden bahsetmektedir. Yehrem Husa (P. E. Efremov) da dâhil olmak üzere zengin Çuvaş girişimciler İ. N. Yurkin'i gazete konusunda geri çevirmiştir. Ayrıca İ. Ya. Yakovlev, hükümet programıyla çalışmak istemediği için bu girişime şiddetle karşı çıkmıştır. İ. N. Yurkin bir gazete çıkarmak için dilekçe verdiğinde yetkililer İ. Ya. Yakovlev'e danışmışlar, ancak İ. Ya. Yakovlev, "Çuvaşların gazeteye ihtiyacı yok." yanıtını vermiştir¹⁸ (Matveyev, 2011: 55-56).

¹⁷ Kazan'daki üniversite çevrelerinde profesörler Zalesky Vladislav Frantseviç, Aleksandr Aleksandroviç Ogorodnikov, Irinarh Arkadi'yeviç Stratonov Hıpar gazetesine karşıydı. Profesörler Maşhanov Mihail Alexandroviç, Pisarev Leonid Ivanoviç, Potehin Alexander Nikolayeviç, Huze Panteleymon Krestoviç, Nikol'sky Vladimir Alexandroviç, Nikol'sky Petr Andreyeviç, Bogoroditsky Vasily Alekseyeviç yayına oldukça sempati duyuyorlardı. Akademisyenler arasında bu fikir Aleksey Aleksandroviç Şahmatov, Eduard Karloviç Pekarsky ve Vasily Vasilyeviç Radloff tarafından paylaşılıyordu. Yerel öğretmenler arasında gazeteye en fazla sempati gösterenler Vasily Gordeyeviç Zolotov (İbresi), Viktor Nikiforoviç Orlov (Alikovo, Yadrin bölgesi) ve Simbirsk Çuvaş Öğretmen Okulu'nda veya Kazan Öğretmen Okulu'nda eğitim görmüş kişilerdi (Matveyev, 2011: 56).

¹⁸ O dönemin bakış açısını hatıralarında N. V. Nikol'sky şöyle ifade eder: "Rus halkı için bir gazete fikri kimse için sakıncalı değildi. Ancak Rus olmayan milletler için bir gazeteden söz edildiğinde itirazlar başladı. Neden, diyorlardı, Rus olmayan milletlerin bir gazeteye

Böyle bir ortamda gazetenin çıkarılması çok da kolay olmamıştır. Yayıncı olarak N. A. Bobrovnikov ve editör olarak N.V. Nikol'sky seçilmiş ve yetkililere belgeler gönderilmiş ancak üç gün sonra ret cevabı alınmıştır. Aralık 1905'in ikinci yarısında N. V. Nikol'sky, *Hıpar* adında Çuvaşça bir gazete yayınlamasına izin verilmesi talebiyle Kazan valisine tekrar başvurmuştur. Kısa süre sonra da ilk Çuvaşça gazetesini yayınlamasına izin veren bir sertifika alabilmiştir. Bu belge, N. V. Nikol'sky'e verilmiştir, çünkü kendisi Kazan'da kişisel sorumluluğu altında gazeteyi, açmıştır (Matveyev, 2011: 54).

İlk *Hıparcılar* da gazetenin açılmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Bu aydınlar, çeviri, yazı işleri, dağıtım, para işleri gibi konularda gazeteye destek olmuşlardır. Kanlı Pazar protestosuna katılan ve *Simbirsk Çuvaş Öğretmen Okulu*'ndan atılan T. S. Semenov (Tayr Timkki), *Hıpar*'ın ilk yazarlarından M. F. Akimov, gazetenin sekreteri ve muhasebecisi T. L. Lavrentiyev (Lavrin Timahvi), Çuvaş matbaacılığına katkı sunan E. T. Trofimov ilk *Hıparcılardandır* (Matveyev, 2011: 78-79). Sosyalist devrimci yazarlar, gazetenin içeriğinde belirgin bir ağırlık kazanarak *devrimci romantizm ve eleştirel realizm* akımlarını Çuvaş toplumuna uyarlamışlardır. Örneğin, M. F. Akimov'un sosyal eşitsizlikleri ve halkın mücadelelerini ele aldığı makaleleri, halk arasında geniş yankı uyandırmıştır (Artem'yev, 1977: 46). Bir diğer devrimci aydın *Tayr Timkki*, gazete aracılığıyla Çuvaş köylülerini örgütlenmeye ve siyasî haklar için mücadele etmeye teşvik etmiş, sosyalist düşüncelerle yoğrulmuş yazılarıyla halkın bilinçlenmesini desteklemiştir (Artem'yev, 1977: 46). Ancak, gazetenin devrimci eğilimleri, geleneksel din adamları ve burjuva çevreleri tarafından tepkiyle karşılanmış ve finansal desteklerin çekilmesine neden olmuştur (Artem'yev, 1977: 51-52). Buna rağmen, *Hıpar*'ın etkisi artarak devam etmiş ve Çuvaş halkının siyasî ve kültürel bilincinin yükselmesini sağlamıştır.

Gazete özellikle köylülerle ilgili hükümet emirleri, güncel olaylar, Rus halkının ve diğer milletlerin yaşamı, yabancı ülkeler, tarım ve diğer yararlı bilgiler, ticaret haberleri, okullar, kamu ve cemaat yardımları hem bağımsız hem de çeviri romanlar, hikâyeler ve kompozisyonlar, yeni kitaplar hakkında bilgi ve yayın kurulunun soruları ve cevapları yer almıştır. Gazete,

ihtiyacı var; Ruslarla birleşmeliler, bir gazete sadece başlamış olan Ruslaştırma sürecinde bir gecikmedir, bir gazetenin yayınlanması ise sadece olgunun başlangıcında bir frendir ve dahası Rusya'nın küçük ve büyük milletlerinin ayrılıkçılık isteklerini güçlendirmek için tamamen gereksiz bir konudur. 1905 yılında, ifade ve basın özgürlüğüne ilişkin ünlü Çarlık Manifestosu'ndan sonra bile sözde "yabancılar" için yayıncılık konusunda çok az sempati vardı." (Matveyev, 2011: 55).

Kazan'daki Merkez Matbaası'nda basılmış ve haftada bir pazar günleri çıkmıştır (Matveyev, 2011: 54). Gazetenin 1500 adet basılan ilk sayısı, eğitilmiş Çuvaş halkı arasında büyük bir sevinç yaratmıştır. Yazarlar, yerel bölgelerden “Tanrı'ya bize böyle bir insan verdiği için şükrediyoruz” şeklinde coşkulu eleştiriler göndermişlerdir (Matveyev, 2011: 62). *Hıpar*'ın ikinci sayısına gelindiğinde ise dönemin siyasî ortamı etkili olmuş ve ekmek, ışık, özgürlük, evrenin yapısı, Çiftçi Esnaf Birliği Tüzüğü, sivil özgürlük, çiftçi esnaflığı, köylüler ve ihtiyaçları, emek sömürsü, işçilerin sesi gibi yazılara da yer verilmiştir. Böylece siyasî konulara değinilmemesi kuralı çiğnenmiş, hatta o dönemde yapılan grevlerden de bahsedilmiştir (Matveyev, 2011: 63).

İlk beş ay boyunca *Hıpar*'ın yayınlanmasıyla ilgili çalışmalar sorunsuz bir şekilde devam ettikten sonra Mayıs ayından itibaren çalışanlar arasında gruplaşmalar görülmeye başlamıştır. *Kazanskogo uçitelskogo instituta* [Kazan Öğretmen Enstitüsü] öğrencilerinin başını çektiği *Simbirskliler* (Simbirsk Çuvaş Öğretmen Okulu'nun eski öğrencileri), yazı işleri personelinin siyasî ve sosyo-ekonomik nitelikte daha fazla makale yayınlamalarını talep etmeye başlamışlardır. Kazan Üniversitesinde ve Kazan'daki okullarda eğitim görmüş olan *Kazanlılar* ise N. V. Nikol'sky'i desteklemişlerdir. *Simbirskliler* gazeteyi ne kadar tehdit ederse etsin, makaleleri kökten değiştirme konusunda ısrarcı olmuşlardır. *Kazanlılar*, tam tersine, bunu zamansız bulmuştur. “Matbaadan polise gidecekse bir gazete basmanın ne faydası var” demişlerdir. Sonunda iki taraf da görüşünden vazgeçmemiş gazete, Ocak ayında benimsenen yönergeyle Haziran ayına kadar yayınlanmıştır. Ancak siyasî konular da gazetede yayınlanmıştır (Matveyev, 2011: 66).

Böylece Çuvaş basını *devrimci demokratik* ve *burjuva-liberal* tutum açısından ikiye ayrılmış bu bölünme *Hıpar*'ın yayın politikasına da yansımıştır (Artem'yev, 1977: 48). Gazete, ilk başta *burjuva-liberal* bir çizgide ilerleyerek Çuvaş halkının eğitim seviyesini artırmayı ve sosyal dayanışmayı güçlendirmeyi amaçlarken 1905-1907 Devrimi sonrasında *devrimci-demokratik* bir yönelime kaymıştır (Artem'yev, 1996: 10). N. V. Nikol'sky 1933 yılında yapılan bir sorguda gazetenin Simbirsk Çuvaş Okulu'nda isyan eden gençler tarafından ele geçirildiğini söylemiştir¹⁹

¹⁹ Hıpar gazetesinin yayınlanması hakkında 29 Mart 1933 tarihli sorgu raporunda şunlar kaydedilmiştir: 1906'da Kazan'da bizzat kendim Ocak-Haziran ayları arasında Çuvaş halkına Çuvaş dilinde bir gazetenin mümkün olduğunu ve bu işi geliştirip genişletmenin onlara bağlı olduğunu göstermek amacıyla kendi paramla haftalık bir Çuvaş gazetesi olan “Hıpar”ı yayınladım. Gazetenin yayınlanmasında köy öğretmenleri ve okur-yazar köylüler

(Dimitriyev, 2011: 231). A. V. Izorkin'e göre de Çuvaş SR'lerinin yuvası Simbirsk İlahiyat Semineri'dir ve safları Simbirsk Çuvaş Okulu'ndan gelenlerle genişlemektedir. İlk Rus devrimi döneminin SR'leri G. F. Alunov, T. N. Nikolayev, S. N. Nikolayev ve diğerleri devrimin arifesinde Simbirsk'te okumuşlardır (Matveyev, 2011: 71).

1906 yazında sosyalist devrimcilerin (SR'ler) Çuvaş aydınları ve köylüleri üzerindeki artan etkisi fark edilir hale gelmiştir. Devrimle birlikte Çuvaş köylerinde sınıf mücadelesi gittikçe kızışmış kırsal kesimde Çarlık karşıtı bir tabaka güç kazanmaya başlamıştır. Aynı zamanda, zenginleri ve papaları kınayan muhabirler, yazı işleri bürosuyla giderek daha aktif bir şekilde temas kurmaya başlamışlar ve yazılarını gazetede yayınlatabilmiştir. Böylece Çuvaş devrimciler, kısa süre sonra yazı işlerinin dizginlerini kendi ellerine geçirmişlerdir. N. V. Nikol'sky SR'lerle yakın ilişkiler geliştirmemiş, ancak onlarla da çatışmamıştır. Bir yanda N. V. Nikol'sky ve arkadaşları, diğer yanda SR'ler olmak üzere Çuvaşların ulusal kurtuluş hareketi için çalışan her sosyal grup kendi işini yapmıştır. Çuvaş davasında birbirlerini tamamlamışlardır N.V. Nikol'sky eğitim ve bilim alanında, SR'ler ise siyasî millî kurtuluş hareketinde yer almıştır (Matveyev, 2011: 71). Nihayetinde Rusya'da burjuva-demokratik devrimi yaşıyor olsa da 1907'de özgürlükler kısıtlanmaya başlamış ve *Hıpar*'ın da devrimci düşünceler yer aldığı için bazı sayıları toplatılmıştır (Dimitriyev, 2011: 17, 19).

Hıpar, yalnızca siyasî konuları ele alan bir gazete değildir. Dönemin ihtiyaçlarına göre tasarlanmış ve halkın eğitimi ve kolektif bilincin oluşturulması önceliği olmuştur. Çuvaş folklorunun ve kültürel mirasının korunmasına da katkıda bulunmuş, halk masalları, şarkılar ve atasözlerini yayımlayarak Çuvaş dilinin standartlaşmasını sağlamıştır (Dimitriyev, 2011: 87-88). Gazeteye gelen bu malzemeler okuyuculardan elde edilmiştir.

N. V. Nikol'sky 'in muhabirlerinin sayısı *Hıpar* gazetesinin yayınlanmaya başlamasıyla birlikte yüzlerce kat artmıştır. Çoğu zaman yazı işleri ofisine yazan okuyuculara kendisi yanıt vermiş ve zarfın içine etnografik ve folklorik veri toplamak için bir program eklemiştir. Elbette, Çuvaş gazetesinin okuyucuları bu programlara yönelik malzemeleri toplayıp gazeteye göndermiştir. Gazetede yer alan bir köye ait folklor malzemesi

görev aldı. Tirajı altı yüz (600) nüshaydı... Aynı yılın haziran ayında bu gazete Simbirsk Çuvaş okulundan "isyan" nedeniyle atılan bir grup Çuvaş genci tarafından elimden alındı. Gazete onların elinde devrimci bir hâl aldı ve Mayıs 1907'de "zararlı ve hükümet karşıtı eylemler" nedeniyle kapatıldı." (Dimitriyev, 2011: 231).

diğer yerde yaşayan Çuvaşlara da ulaşmış ve hepsinin ortak malı hâline gelmiştir. N. V. Nikol'sky, Finlilerin *Kalavela* örneğini vererek biz de ortak bir fikirde, kimlikte buluştuğumuzda millî edebiyatımız hızla gelişecektir diye düşünmüştür (Matveyev, 2011: 80). Smith'in *etnik simgecilik* anlayışına göre milletler geçmişten gelen mitler, semboller ve tarihsel anılar yoluyla kolektif bir kimlik oluşturur (Smith, 2022: 346-347). *Hıpar* gazetesi de Çuvaş folklorunu ve kültürel mirasını yayımlayarak bu kolektif hafızanın yeniden inşasına hizmet etmiştir. Çuvaş halkının eğitim düzeyini artırma çabaları da gazetenin öncelikli misyonlarından biri olmuştur. *Hıpar*'da yayınlanan makaleler, Rusların yabancılar için uyguladığı eğitim politikalarını eleştirerek Çuvaş köylülerinin eğitime ulaşmasının zor olduğunu anlatmış ve Çuvaşların kendi okullarını kurmaları gerektiğini savunmuştur. Kadınların eğitimine de önem veren gazete, toplumsal eşitlik açısından eğitimin önemini vurgulamıştır (Afanas'yev ve İbneyeva, 2004: 162-163). *Hıpar* bu hâliyle Çuvaş halkının hem politik hem de kültürel taleplerini bir araya getiren bir araç olarak görülmüştür.

Hıpar'ın uluslararası etkisi de dikkate değerdir. *Hıpar*'ın posta için adres seçimi de N. V. Nikol'sky'in kendisi tarafından belirlenmiştir. Petersburg Üniversiteleri, Helsinki Üniversitesi Fin-Ugor Topluluğu, Leipzig Üniversite Kütüphanesi, Paris Bilimler Akademisi, Londra Kraliyet Bilimler Akademisi, Roma Üniversitesi Kütüphanesi, Budapeşte Macar Üniversitesi Kütüphanesi, Bulgaristan Sofya Üniversitesi, Konstantinopolis Üniversitesi Kütüphanesi, ABD Philadelphia Üniversitesi kütüphanelerine *Hıpar*'ın ilk baskısını göndermiştir. Bu yabancı üniversitelerde Çuvaşça bilen olmasa da millî bir gazete olarak sunulup Çuvaşların var olduğunu göstermek istemiştir (Dimitriyev, 2011: 60).

Hıpar gazetesi kapandıktan sonra ikinci kez 1917'de *Obşetva melkih narodnostey Povol'jya* [İdil Bölgesi Küçük Milletler Derneği] adlı derneğin Çuvaş bölümünde tekrar yayınlanmaya başlamıştır. Ancak bu kez N. V. Nikol'sky gazetenin ekibinde yer almamıştır. Yeniden çıkarılmaya başlanan *Hıpar* gazetesinin yayın kurulunda bu kez Kazan Üniversitesi öğrencisi A.V. Vasil'yev, Kazan İlahiyat Okulu öğrencisi A. P. Prokopyev (Milli) ve öğretmen N. P. Petrov yer almıştır. N. V. Nikol'sky kendisi sonradan A. G. Gavrilova'yı da yayın kuruluna dahil ettirmiştir. Yayının amacı baştan belirlenmiştir. Yayın kurulu "Bizler, Kazan'da okuyan Çuvaşlar, gazetenin yayınına yeniden başladık. Eski *Hıpar* ile aynı değiliz, ancak onlar gibi, sıradan insanların bir yaşam inşa etmelerinde yardımcı olmayı amaçlıyoruz." diye gazetede belirtmişlerdir (Leont'yev, 2011: 159). Bu dönemde *Vostochnorusskoye kulturno-prosvetitel'noye obşetvo* [Doğu Rus Kültür-

Eğitim Cemiyeti] adlı cemiyet Çuvaş halkının aydınlanması için bir gazete yayınlamaya karar vermiş ve gazetenin editörlüğü için Kazan Üniversitesinin özel öğretim üyesi N. V. Nikol'sky'i seçmiştir. N. V. Nikol'sky *Şutâ* [Işık] gazetesinin yayınına başlatmaya karar vermiş, ancak bu isim altında hiçbir gazete çıkmamıştır (Leont'yev, 2011: 153).

1917 yılında *Obşetva melkih narodnostey Povol'jya* [İdil Bölgesi Küçük Milletler Derneği] adlı derneğin fikri olarak yeniden canlandırılan gazete, daha sonra *Çuvaşskogo natsional'nogo obşestva* [Millî Çuvaş Derneği] adlı derneğin siyasî organı hâline gelmiş ve *bütün Çuvaşlar birleşin* epigrafiyla yayınlanmaya devam etmiştir. Gazete 10 Ağustos'tan itibaren *Çuvaşskogo natsional'nogo obşestva* [Millî Çuvaş Derneği] adlı dernek tarafından devralınmış ve derneğin yönetim kurulu değiştirilmiş ve dernek SR'lerin önderliğinde yönetilmeye başlamıştır. N. V. Nikol'sky'in önceden tanıdığı SR'ler, gazetenin ikinci dönemindeki *Hıparcılar* olmuştur. G. F. Fedorov (Alyunov), T. N. Nikolayev (Huri) bunlar arasındadır (Leont'yev, 2011: 159-161).

Sonuç olarak *Hıpar* gazetesi, Çuvaş halkının modernleşme ve ulusal kimlik inşası sürecinde çok önemli bir rol oynamıştır. N. V. Nikol'sky'in liderliğinde gazete, bir yandan Çuvaş dilini ve kültürünü koruma ve geliştirme misyonunu üstlenirken diğer yandan halkı siyasî ve ekonomik mücadeleye teşvik eden devrimci bir araç olmuştur (Rodiyonov, 2015: 29).²⁰ Gazetenin yayın politikası, zaman içerisinde farklı ideolojik grupların etkisiyle değişime uğramış olsa da Çuvaş halkının millî kimlik inşasında vazgeçilmez bir yeri bulunmaktadır.²¹

²⁰ Anadili kullanımını yalnızca kilise ve ilkokul düzeyiyle sınırlandıran İ. Ya. Yakovlev'e karşılık N. V. Nikol'sky'in eğitim algısı, anadil esasına dayalı, kültürel ve tarihsel bağları koruyan ve bireyin toplum için yararlı bir insan olmasını amaçlayan bir sistem olmuştur (Vasil'yeva, 2005: 263). Bu pedagojik yaklaşım, modernleşen eğitim sistemindeki kimlik ve kültürel farkındalığın önemli olduğunu da göstermektedir. Bu bağlamda eğitimin sadece okul içinde değil okul dışı (halk okulu) sistem tarafından da desteklenmesi gerektiğini vurgulayan N. V. Nikol'sky, çeşitli halklar için ana dilde okuma yazma kitaplarının hazırlanmasını, halk kütüphaneleri, okuma odaları, halka açık dersler ve bilgilendirici broşürler ile yetişkinler için akşam kurslarının da düzenlenmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu amaçla köylerde *Halkevleri* (Narodnye Doma) kurulmasını önermiş ve bu merkezlerin toplumun sosyal ve kültürel yaşamının çekirdeği olmasını hedeflemiştir. Kırsal kesimlerde okullaşmayı iletirmek için halk okumaları, eğitim sergileri ve hatta tiyatro gösterileri düzenlenmesini planlamıştır (Vasil'yeva, 2005: 264).

²¹ Hıpar gazetesi bugün hâlâ çıkmaktadır. Gazete ile ilgili ayrıntılı bilgi edinmek için bkzn: <http://www.hypar.ru/ru/istoriya> [URL 1: 11.03. 2025].

2.2. Kazan Edebiyat Okulu

Rus ve Türk dünyası tarihinde Kazan önemli bir eğitim merkezidir. Rus İmparatorluğu'na tabi Doğu'daki halkları modernleştirmek için ilk okullar burada açılmıştır. 1804'te ikinci Çarlık üniversitesi olarak açılan Kazan İmparatorluk Üniversitesi²², Kazan İlahiyat Okulu ve Semineri, Kazan Yabancı Öğretmenler Semineri bunlardan birkaçıdır. Bu okullar ve yükseköğretim aracılığıyla Rus İmparatorluğu'ndaki yabancılara eğitim vermeye başlanmıştır. Dilbilimci N. F. Katanov'un ifadesine göre Ruslar için Moskova neyse yerli halklar için de Kazan aynı şekilde önemli olmuştur. Ayrıca, Kazan Mari, Çuvaş, Kalmuk, Başkurt, Komi, Udmurt, Altay ve Mordovya halkları için alfabe ve eğitim materyallerinin hazırlandığı bir merkez görevi görmektedir. Bu şehirde bilimsel kitaplar, edebî eserler yazılmış ve eğitim programları hazırlanmıştır (İslamov, 2005: 90).

1905-1907 Devrim yıllarında Rus İmparatorluğu'nda feodal ve kapitalist toplum yapısı arasında kalınması, toplumdaki eşitsizlikleri körüklemiş ve tabi halklar, çeşitli baskılara maruz kalmıştır. Bu baskıların etkisiyle de tabi halklar arasında millî kimlik bilinci oluşmaya başlamış ve buna yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiştir (Artem'yev, 1996: 6-7). Bu süreçte de Kazan, Çuvaş halkının kültürel yeniden uyanışı ve kimlik bilincinin ortaya çıkmaya başladığı bir merkez hâline gelmiştir. Böylece Simbirsk'te başlayan modernleşme hareketlerinin ikinci aşaması Kazan'da devam etmiştir.

Çuvaş modernleşmesinin başladığı *Simbirsk Çuvaş Okulu* ve okul etrafında oluşan *Simbirsk Çuvaş edebiyat okulu* 20. yüzyılın başına kadar aydınlanmanın merkezi olmuştur. 750'den fazla kitabın yayınlandığı bu dönemde, İ. Ya Yakovlev'in çeviri faaliyetleri sayesinde Tolstoy, Lermontov ve Puşkin gibi Rus edebiyatının büyük isimlerinin eserleri Çuvaşçaya çevrilmiştir (Güzel, 2015: 12-13). Yapılan çeviriler hem yazılı dilin gelişmesini hem de bu edebî eserler aracılığıyla modern fikirlerin öğrenilmesini sağlamıştır. Hatta özgün eserler de ortaya çıkmıştır. 1905'te yazılan K. İvanov'un *Narspi* manzumesi bunun ilk örneğidir. Toplumsal sorunlar, iyilik kötülük arasındaki mücadele eserde ele alınmış ve Çuvaşça ile derin duyguların da anlatılabildiği bir eser ortaya çıkarılmıştır (Artem'yev, 1977: 39). İ. Ya. Yakovlev'in okulu, Çuvaşlar arasındaki millî

²² Kazan Üniversitesi, Çuvaş aydınlarının yetişmesinde ve Çuvaş yazı dilinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kazan Üniversitesinin etkisiyle 1860'lı yıllara kadar ilk ve orta öğretim yaygınlaşmaya başlamış ve mezunlar üniversitede eğitim almaya başlamıştır (Arıkan, 2022: 401).

kimlik bilincinin inşa edilmeye başlandığı yerdir. Okulda hem millî kimlik bilinci edinilmiş hem de halk edebiyatı ürünlerini de eserlerinin bir parçası yapan yazarlar, eserlerinde toplumsal sorunları ve kültürel öğeleri bir arada bulundurarak millî bir edebiyat oluşturmaya başlamıştır.

Simbirsk Çuvaş Okulu sadece Çuvaşlara değil diğer etnik grupların eğitimine de bir model olmuştur. İ. Ya. Yakovlev'in okulu, Çuvaş tarihindeki ilk millî okul olma özelliğini de taşımaktadır (Arıkan, 2022: 40).

Bu okul etrafında oluşan edebiyat çevresinde yer alan kişiler arasında K. İvanov, G. Korenkov, G. Komissarov (Vander), N. Şupuşşini ve F. Pavlov sayılabilir. Bu dönemde N. M. Kedrov ve O. G. Romanov Çuvaşça kitap da çıkarmıştır. Dönemin şartları gereği kitap çıkaranlar ya zengin ya da dinî okul mezunlarından (Artem'yev, 1996: 8). Çuvaş modernleşmesinin sosyo-politik faaliyet yılları olan 1902-1903 yıllarında K. P. Prokopyev, *Çıvaş Kalendarı* [Çuvaş Takvimi] adlı takvimi hazırlamış, H. Turhan'ın *Yumışne* [Falcıya] şiiri de bu takvimde yer almıştır. Bundan başka Çuvaş kültürünün parçası olan geleneklere yer veren yayınlar da yapılmıştır. K. Prokopyev'in *İzvestiya obşestva arheologiyi istoriyi i etnografiyi* [Arkeoloji, Tarih ve Etnografya Topluluğu Haberleri] dergisinde Çuvaşlarda evlilik, cenaze ve anma törenleri ile ilgili makaleler de yayınlanmıştır. Ayrıca yine aynı dergide, 19. yüzyılın ilk yarısındaki Hristiyan kitaplarının yabancı dillere çevirileri ve 18. yüzyılda Kazan bölgesi yabancılarının aydınlanma tarihini konu alan makaleler de yayınlanmıştır. Bu dönemde Rus-Japon Savaşı'nın etkisiyle savaş temalı yazılar da görülmüştür. V. N. Nikiforov'un savaş ve okuryazarlık üzerine yazısı, N. M. Kedrov'un Japonya ve Japonlar hakkındaki yazısı ve T. Kirilov'un yazıları, soyluların savaşlardan kazanç elde ettiğini ve savaşın halka büyük zarar verdiği konularını işlemişlerdir. Ancak dönemin siyasî, sosyal, ekonomik şartları değişip 1905 Ekim Devrimi gerçekleşince N. V. Nikol'sky tarafından *Hıpar* gazetesinin çıkarılmasıyla modernleşmenin merkezi Kazan'a taşınmıştır. Gazetenin etrafında oluşan *Kazan edebiyat okulu*, 1970'lerden itibaren Çuvaş edebiyat eleştirmenleri tarafından bu şekilde adlandırılmış ve *Simbirsk edebiyat okulu* ve *Kazan edebiyat okulu* birbirinden ayırmaya başlanmıştır. Yu. M. Artem'yev, Simbirsk'te ortaya çıkan okulu İ. Ya. Yakovlev'in okulu olarak adlandırmış, ayrıca 20. yüzyılın başlarındaki Çuvaş edebiyatının İ. Ya. Yakovlev'in gelenekleri temelinde geliştiğini ifade etmiştir. *Kazan edebiyat okulu* ile ilgili olarak Yu. M. Artem'yev perestroyka yıllarında şunları yazmıştır:

“N. V. Nikol'sky, Kazan'daki Çuvaş yazar ve sanatçı gençleri birleştirmede ve daha sonra bu şehirde bir tür edebiyat okulu yaratmada paha biçilmez bir rol

oyladı. 1905-1907 Devrimi sırasında ilk Çuvaş gazetesi Hıpar'ın yayınlanmasını organize etti" (Matveyev, 2011: 89).

Yu. M. Artem'yev, ayrıca N. V. Nikol'sky'in okulunun I. Ya. Yakovlev'in okulundan daha geniş bir bilimsel temele sahip olduğunu belirtmiştir (Dimitriyev, 2011: 11). K. Petrov ise *Osnovate'l Hıbara* [Hıpar'ın Kurucusu] adlı kitabında okuldan *Jurnalistiko-literaturnaya şkola N. V. Nikol'skogo* [N. V. Nikol'sky'in Gazetecilik ve Edebiyat Okulu] olarak bahsetmektedir (Nagornova, 2005: 255). Her iki okulun da Çuvaş modernleşmesine önemli katkıları olmuştur. *Simbirsk edebiyat okulu* eğitim odaklı, halkın çağa ayak uydurmasını sağlayacak çalışmalar yaparken *Kazan edebiyat okulu* dönemin siyasî değişikliklerine göre devrimci fikirlerin yer aldığı toplumdaki değişimin edebiyat aracılığıyla anlatılmaya çalışıldığı, eşitlik mücadelelerinin verildiği bir ortam olmuştur (Artem'yev, 1996: 68-69; Afanas'yev ve İbneyeva, 2004: 162-163).

Daha önce de belirtildiği üzere *Kazan edebiyat okulunun* kurulmasında 1906'da kurulan *Hıpar* gazetesi doğrudan etkili olmuştur, çünkü toplumun bilinçlenmesini sağlayan bir araç olarak *Hıpar*, devrimci bir kimlik taşımaktadır. İlk başlarda *burjuva-liberal* bir çizgide olan *Hıpar*, SR'lerin etkisiyle sosyalist devrimci bir çizgiye geçmiştir (Dimitriyev, 2011: 93-94; Artem'yev, 1996: 12). Sosyalist devrimci görüşler, edebî eserler aracılığıyla halkı bilinçlendirmek üzere seferber edilmiştir. *Hıpar*'ın devrimci-demokratik yönelimi, sosyalist devrimci yazarlar ve aktivistler aracılığıyla daha da güçlenmiştir. T. Semenov (Timkki Tayr), M. F. Akimov ve N. Polorussov (Şelepı) gibi yazarlar yazılarında dönemin siyasî baskılarına karşılık devrimci demokratik görüşlerini dile getirmişlerdir. Örneğin, M. F. Akimov'un *Hal'hi kunsem* [Bugünkü gün] adlı eseri, toplumsal adaletsizliklere dikkat çekmiştir (Dimitriyev, 2011: 78). T. Semenov (Tayr Timkki) ise daha romantik bir üslupla yazmış ve eserlerinde halkın bilinçlenmesini, onların örgütlenmesini, siyasî haklar için mücadele etmesini sağlamaya çalışmıştır (Dimitriyev, 2011: 82-83; Artem'yev, 1977: 46). Bu devrimci yazarların en mücadelecisi Kazan Öğretmen Okulu öğrencisi Endri Turhan²³ ile Sosyalist Devrimci Parti üyesi ve matbaacı T. Semenov'dur (Tayr Timkki). İlk olarak onlar devrimci şarkıları Çuvaşçaya çevirmekle işe başlamışlar, Çara ve otokratik sisteme açıkça karşı çıkmışlardır (Rodiyonov,

²³ Endri Turhan, günlüğüne Rusça edebî eser verenlere bir öğüt olarak şu satırları yazmıştır: "Dostum, eğer tümüyle laik bir deneme yazabilirsen, bunu önce Çuvaşça yaz. "Dostum, eğer tamamen laik bir eser yazabilirsen, onu önce Çuvaşça yaz ki, daha sonra yabancılar başka dillere çevrilen bu kitabın üzerine 'Çuvaşçadan' yazsınlar ve böylece Çuvaş halkı ünlü olsun" (Rodiyonov, 2015: 31).

2015: 34). Tayr Timkki, *Şiliniş* [Kurtuluş] adlı şiirini yayınlamış ve işsiz ve yoksul bir adamın acınası durumunu anlatmıştır. Ancak hem editör N. V. Nikol'sky hem de sansürcü N. İ. Aşmarin, yazarların devrimci coşkularından endişe duymuşlardır. Her zaman gazetenin kuruluş kurallarına sadık kalınması gerektiğini vurgulamışlardır. Ancak daha N. V. Nikol'sky döneminde gazetenin bazı sayılarına yönelik tutuklamalar gerçekleştirilmiştir. Örneğin, 23 numaralı *Hıpar*, Tayr Timkki'nin *Çaplı vilim yurri* [Şanlı Ölüm Şarkısı] adlı eserinin *Irilihıra vırşa ilir* [Mutluluğunuz için savaşın] dizesi nedeniyle geri çekilmiştir (Rodiyonov, 2015: 34).

Gazetede N. V. Nikol'sky'in yönlendirmesiyle yazan şair ve yazarlar da yer almaktadır: N. İ. Polorussov (Şelepi), N. V. Şupuşşını, G. A. Korenkov, Ya. V. Turhan, D. A. Demidov (Yultaş), S. S. Sorokin, Vaşşa Anişşi, F. N. Nikolayev vd. de *Hıpar* gazetesi etrafında toplanan yazarlardandır. Çuvaş edebiyat tarihinde ilk kez onlarla birlikte gazetede şiir, fabl, kısa öykü, kitapçık /fasikül ve broşür, oyun ve sanatsal çeviri gibi türler yer almıştır. 1903 yılında N. V. Nikol'sky'in girişimiyle *Çıvaş Kenekî* [Çuvaş Takvimi] adlı takvimin yayınına yeniden başlanmış, K. P. Prokopyev ve V. İ. İvanov da hazırlanmasında görev almıştır (Dimitriyev, 2011: 81).

Kendilerine *piiti* [şairler] diyen bir grup liberal solcu da gazetede yazmıştır. Örneğin, *Ufmskoy duhovnoy seminariyi* [Ufa İlahiyat Semineri] öğrencisi Peter Turinge, G. Komissarov'a (Vander) şu şiiri ithaf ederek dönemin siyasî hayatını şiirine yansıtmıştır: “*Şafak söküyor, yoldaş...!İşe koyulalım! Çok çalışalım/Sınır bunu gerektiriyor.../Ellerinle çalış./Aklınla çalış./ Yorulmadan çalış/Gece gündüz!/Emeğimizin boşa gideceğini/Düşünme./ Düşüncelerinizi/Dünyanın anlamayacağından korkmayın*” dizeleriyle lirik kahraman, okuyucuyu insanların yararına çalışmaya çağırmaktadır (Rodiyonov, 2015: 34).

Neticede İ. Ya. Yakovlev'in okulunun eğitim odaklı modernleşmesine karşılık N. V. Nikol'sky'in okulu Çuvaşların siyasî ve kültürel farkındalık kazanmalarını, eşitlik ve özgürlük için bilinçlenmelerini sağlamıştır. *Kazan edebiyat okulu*, liberal solcu ve sosyalist devrimci görüşlerin bir arada tartışıldığı *Hıpar*'ın ortaya çıkardığı bir hareket olarak edebiyatı topluma hizmet etmenin bir aracı olarak sunmuştur.

Sonuç

Sonuç olarak Rus modernleşmesinin etkisiyle başlayan ve şekillenen Çuvaş modernleşmesi N. V. Nikol'sky'in şahsi çalışmalarıyla 20. yüzyılın zihniyetini yansıtacak şekilde yeni bir evreye geçmiştir. Ortak geçmişe ait

mitler, semboller ve tarihi hafızanın canlı tutulması gerektiğini düşünen N. V. Nikol'sky ana dilini millî kültürün ve millî kimliğin en önemli parçası olarak sayan ilk dönem aydını İ. Ya. Yakovlev'in izinde devam etmiş, ancak eğitimde laik bir sistem kurulması için çabalamıştır.

Dil, kültür ve eğitim konusunda bağımsızlığın peşinde olan N. V. Nikol'sky, Çuvaş edebiyatının geliştirilmesi, Çuvaşçanın standartlaşması için uğraşmış ve halkın tarihini ve kültürünü kayıt altına alan belgeleme çalışmaları yaparak toplumsal bilincin inşa edilmesini sağlamıştır. Bu bağlamda ilk Çuvaş gazetesi *Hıpar* ile dönemin siyasî hayatı, ekonomisi ve millî Çuvaş kültürü konusunda farkındalık yaratmıştır. Bu farkındalık Çuvaşların siyasî olarak bilinçlenmesini de beraberinde getirmiştir. Çuvaşlar arasında 19. yüzyılın ortalarında *Simbirsk edebiyat okulu* ile başlayan eğitim, kültür ve ana dilde eğitim ile modernleşme faaliyetleri, Kazan'da *Hıpar* gazetesi vasıtasıyla farklı bir çehreye bürünmüştür. Hem milliyetçi-ilericiler, hem devrimci demokratik görüşü savunanlar hem de liberal solcuların sesini duyurduğu bir ortam yaratan *Kazan edebiyat okulu*, Çuvaşların siyasî olarak bilinçlenmesini sağlamıştır. Okulun, özgün eserler veren ve toplumsal konular üzerine yazabilen yazar ve aydınları bir araya getirebilmesi Çuvaş modernleşmesinde N. V. Nikol'sky'in üstlendiği rolün önemini ve büyüklüğünü gözler önüne sermektedir.

N. V. Nikol'sky faaliyetlerinden dolayı her ne kadar 1905 Ekim Devrimi ve 1917 Ekim Devrimi ile siyasî suçlamalara maruz kalmış ve dışlanmış olsa da 20. yüzyılda etnik kimliğe dayalı modern bir Çuvaş kimliğinin, dilinin ve edebiyatının inşasında önemli bir rol üstlenmiştir.

KAYNAKÇA

- ARIKAN, İ. (2022). Kazan-Simbirsk Hattında Çuvaş-Tatar Toplumsal ve Politik Etkileşimi. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 19(3), 396-408.
- ARTEM'YEV, Yu. M. (1996), *İmır puslamış: (1900-1917) İmır puslamış şulsençi çıvaş literatura istoriyın oçerkı*, Çuvaşkoye knijnoye izdatel'stvo, Çeboksarı.
- ARTEM'YEV, Yu. M. (1977), Stanovleniye sotsialistiçeskogo realizma v çuvaşskoy literatüre, Çuvaşkoye knijnoye izdatel'stvo, Çeboksarı.
- AFANES'YEV, A. Yu. ve İBNEYEVA G. V. (2024), "Kulturno-prosvetitel'skaya deyatel'nost çuvaşskih pedagog Kazanskoy guberniy na rubeje XIX–XX vv.," *Nasledniye sovromennost*, 7(2), 156-167.
- DANİLOV, A. P. Ve TENYUŞEV, İ. Ya. (2004), *Çıvaş publistikipe jurnalistikın atalanu taphırışem*, Çıvaş patşalih yhiversiteçin izdatel'stvi, Şupaşkar.

- DİMİTRİYEV, V. D. (2011), “Semya, detsvo, godı, učeby, formirovaniye, ličnosti”, Ed. V. D. DİMİTRİYEV, A. P. LEONT’YEV, G. B. MATVEYEV, *N. V. Nikol’sky-uçeny, prosvetitel’ obşestvennyy deyatel*, Çuvaşkoye knijnoye izdatel’stvo, Çeboksarı.16-33
- DİMİTRİYEV, V. D. (2011), “Pedagogičeskaya deyatel’nost v1903-1917 godah”, Ed. V. D. DİMİTRİYEV, A. P. LEONT’YEV, G. B. MATVEYEV, *N. V. Nikol’sky-uçeny, prosvetitel’ obşestvennyy deyatel*, Çuvaşkoye knijnoye izdatel’stvo, Çeboksarı. 33-46.
- DİMİTRİYEV, V. D. (2011), “Obşestvenno prosvetitel’naya deyatel’nost v 1903-1916 godah”, Ed. V. D. DİMİTRİYEV, A. P. LEONT’YEV, G. B. MATVEYEV, *N. V. Nikol’sky-uçeny, prosvetitel’ obşestvennyy deyatel*, Çuvaşkoye knijnoye izdatel’stvo, Çeboksarı.46-54
- DİMİTRİYEV, V. D. (2011), “Sozdaniye arhivnogo fonda”, Ed. V. D. DİMİTRİYEV, A. P. LEONT’YEV, G. B. MATVEYEV, *N. V. Nikol’sky-uçeny, prosvetitel’ obşestvennyy deyatel*, Çuvaşkoye knijnoye izdatel’stvo, Çeboksarı, 98-123.
- DİMİTRİYEV, V. D. (2011), “Naučno-issledovatel’skaya rabota v 1900-1917 godah”, Ed. V. D. DİMİTRİYEV, A. P. LEONT’YEV, G. B. MATVEYEV, *N. V. Nikol’sky-uçeny, prosvetitel’ obşestvennyy deyatel*, Çuvaşkoye knijnoye izdatel’stvo, Çeboksarı, 123-152.
- DİMİTRİYEV, V. D. (2011), “Issledovatel’skaya deyatel’nost v usloviyah pritesneniya. Naučnaya rehabilitatsiya i priznaniye (1930-1961)”, Ed. V. D. DİMİTRİYEV, A. P. LEONT’YEV, G. B. MATVEYEV, *N. V. Nikol’sky-uçeny, prosvetitel’ obşestvennyy deyatel*, Çuvaşkoye knijnoye izdatel’stvo, Çeboksarı, 228-284.
- GERACI, Robert (2018), *Window on the East: national and imperial identities in late tsarist Russia*, Cornell University Press, London.
- GREENFIELD, Liah (2004), “Is Modernity Possible without Nationalism”, Ed. M. SEYMOUR, *Fate of the Nation State*, McGill-Queen’s University Press.
- GÜZEL, Sinan (2022), “Çuvaş Eğitim Hayatında İlk Kız Okulları”, *İdil Ural Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 221-235.
- GÜZEL, Sinan (2014), “Çuvaş Türklerinin Kimlik İnşasında İvan Yakovleviç Yakovlev Etkisi”, Ed. Bülent BAYRAM, *Milliyetlerin Kesişme Noktası: İdil-Ural Çalıştayı Bildiri Kitabı 12-13 Nisan 2014*, Kırklareli Üniversitesi Yayınları, Kırklareli s. 197- 218.
- HOSKİNG, Geoffrey (2011), *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla*, Çev. Kezban ACAR, İletişim Yayınları, İstanbul.
- İSLAMOV, F. F. (2005), “N. V. Nikol’sky i Kazan”, *N. V. Nikol’sky i çuvaşskaya gumanitarnaya nauka XX veka*. Materialı konferenstsiyi posvyaşennoy 125-letiyu so dnya rojdeniya uçenogo, Çuvaşskiy gosudarstvennyy institut gumnitarnih nauk, Çeboksarı, 90-96.

- KORŞUNOVA, O. H. ve HAMMATOV, Ş. S (2019), "N. V. Nikol'sky i Kazan: obşestvenno-naçnaya deyatel'nost kak obraz jizni", *Aktualniye voprosı arheologiyi, etnografiyi, i istoriyi: (k 30-letiyu osnoviya kafedrı arheologiyi, etnografiyi i regionalnoy istoriyi)*, 174-182.
- KRASNOV, N. G. ve KRASNOV H. H (2012), "Obrazovatel'naya strategiya pedagogičeskoy sistemı İ. Ya. Yakovleva". *Vestnik Çuvaşskogo Universiteta*, 1, 154-159.
- KURAT, Akdes Nimet (1987), *Rusya Tarihi Başlangıcından 1917'ye Kadar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- LEONT'YEV, A. P. (2011), "Obşestvenno-političeskiy deyatel'. Organizator vısshey şkolı.Professor", Ed. V. D. DİMİTRİYEV, A. P. LEONT'YEV, G. B. MATVEYEV, *N. V. Nikol'sky-uçeny, prosvetitel' obşestvennyy deyatel, Çuvaşkoye knijnoye izdatel'stvo*, Çeboksarı, 152-184.
- LEONT'YEV, A. P. (2011), "Nauçnoye tvorčestvo v pervıye godı sovetskoy vlasti (1917-1929)", Ed. V. D. DİMİTRİYEV, A. P. LEONT'YEV, G. B. MATVEYEV, *N. V. Nikol'sky-uçeny, prosvetitel' obşestvennyy deyatel, Çuvaşkoye knijnoye izdatel'stvo*, Çeboksarı, 152-184.
- MATVEYEV, G. B. (2011), "Pervaya Çuvaşkaya gazeta Hıpar (Vest)", Ed. V. D. DİMİTRİYEV, A. P. LEONT'YEV, G. B. MATVEYEV, *N. V. Nikol'sky-uçeny, prosvetitel' obşestvennyy deyatel, Çuvaşkoye knijnoye izdatel'stvo*, Çeboksarı, 54-98.
- MATVEYEV, G. B. (2005), "N. V. Nikol'sky v istoriografičeskoy literature", *N. V. Nikol'sky i çuvaşkaya gumanitarnaya nauka XX veka*, Materialı konferenstsiyi posvyaşennoy 125-letiyu so dnya rojdeniya uçenogo, Çuvaşskiy gosudarstvennyy institut gumnitarnıh nauk, Çeboksarı, 26-36.
- NAGORNOVA, E. S. (2005), "Deyatel'nost N. V. Nikolskogo i voprosı izuçeniya çuvaşskih literaturnıh şkol", *N. V. Nikol'sky i çuvaşkaya gumanitarnaya nauka XX veka*. Materialı konferenstsiyi posvyaşennoy 125-letiyu so dnya rojdeniya uçenogo, Çuvaşskiy gosudarstvennyy institut gumnitarnıh nauk, Çeboksarı, 255-259.
- RODİYONOV, Vitaliy (2015), "Epoha poiska çuvaşskoy natsionalnoy idey", Haz. V. G. RODİYONOV, G. İ. FEDEROV, A. F. MIŞKİNA, İ. Yu. KİRİLLOVA, N. G. EFREMOVA-İL'İNA, V. V. NİKİFOROVA, İ. V. SOFRONOVA, E. V. RODİYONOVA, *İstoriya Çuvaşskoy literaturı XX veka 1900-1955 godı*, Çuvaşkoye knijnoye izdatel'stvo, Çeboksarı, 6-282.
- SMİTH, Anthony (2022), *Milliyetçilik ve Modernizm*, Çev. Fahri BAKIRCI, Fol, Ankara.
- URL 1: Hıpar <http://www.hypar.ru/ru/istoriya> [11.03. 2025].
- VASİLYEVA, İ. N. (2005), "Pedagogičeskiye idey N. V. Nikolskogo i yevo vzglyadı na prosveşeniye inorodtsev", *N. V. Nikol'sky i çuvaşkaya gumanitarnaya nauka XX veka*. Materialı konferenstsiyi posvyaşennoy

125-letiyu so dnya rojdeniya uçenogo, Çuvaşskiy gosudarstvenniy institut
gumnitarnih nauk, Çeboksarı, 260-267.

YUMART, G. F. (2005), “N. V. Nikol’sky-Folklorist”, *N. V. Nikol’sky i çuvaşskaya
gumanitarnaya nauka XX veka*. Materialı konferenstsiyi posvyaşennoy
125-letiyu so dnya rojdeniya uçenogo, Çuvaşskiy gosudarstvenniy institut
gumnitarnih nauk, Çeboksarı, 107-115.